

ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський університет
економіки і торгівлі»
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**

Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра правознавства

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____
(підпис)

Г. В. Лаврик
(ініціали, прізвище)

«__» _____ 2020 р.

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**на тему «ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА
ГРОМАДЯНИНА В ПРАВОЗАСТОСОВНІЙ ПРАКТИЦІ ДЕРЖАВНИХ
ОРГАНІВ УКРАЇНИ»**

*спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітня програма «Публічне адміністрування»*

Виконавець роботи: Орлова Поліна Ігорівна

(підпис, дата)

Науковий керівник: Лаврик Галина Володимирівна

(підпис, дата)

Рецензент: Крикун Віктор Борисович
(прізвище, ім'я, по батькові)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА	8
1.1 Теоретичні до розуміння забезпечення прав і свобод людини та громадянина.	8
1.2 Змістовне наповнення і термінологічне визначення поняття, системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина	22
РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ	29
2.1 Поняття та система органів державної влади	29
2.2 Повноваження органів державної влади щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина	36
РОЗДІЛ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ	51
3.1 Загрози та можливості функціонування системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина органами державної влади	51
3.2 Пропозиції з удосконалення системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина органами державної влади	58
ВИСНОВКИ	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема забезпечення прав і свобод громадянина у сфері публічного управління завжди є актуальною для будь-якої демократичної держави. Публічне управління як визначена публічними (суспільними) потребами у сфері взаємодії держави та громадянського суспільства система заснована на нормах чинних нормативних актів діяльності суб'єктів публічного управління, а саме - органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, яка може як стримувати, так і сприяти розвитку і зміцненню прав і свобод громадян. Конституцією України закріплено низку ґрунтовних прав і свобод громадян у сфері управління державними і місцевими справами. Однак правове закріплення навіть найбільш прогресивних законодавчих конструкцій не означає їх автоматичного втілення у сферу суспільних відносин. За відсутності механізму реалізації проголошені права і свободи залишаються декларативними і сприяють швидше розвитку правового нігілізму населення, ніж формуванню та зміцненню громадянського суспільства.

Законодавством України передбачено, що забезпечення прав і свобод людини та громадянина передбачено повноваженнями багатьох органів, установ, організацій як аціонального, так і міжнародного рівнів. Проте, нормативне наділення певних суб'єктів відповідною компетенцією не означає, що права і свободи втілюються та реалізуються на практиці. Здійснюючи свою правозахисну діяльність як за власною ініціативою, так і на вимогу людини та громадянина, органи державної влади для досягнення позитивного результату своєї діяльності як система органів потребують структурної та функціональної перебудови, зміни форм і методів діяльності. А визначення системи державних органів, які здійснюють захист та забезпечують належний рівень захисту прав

людини і громадянина, дослідження їх природи та сутності, конкретизація їх обов'язків в зазначеній сфері, дозволять отримати найбільш оптимальну в сучасних умовах модель механізмів забезпечення конституційних прав і свобод громадян.

В юридичній літературі захисту прав людини у своїх працях приділяли увагу такі вчені: О. Ю. Вінічук, В. М. Дмитренко, В. Ф. Погорілко, В. В. Головченко, М. І. Сірій, Н. В. Пильгун, І. Л. Литвиненко, Я.В. Лазур, М.В. Менджул, В. Я. Марчак, В. В. Назаров, С.А. Паршак, П. М. Рабінович, О. Ф. Скакун, О. І. Чіпець, Т.О. Карабін, П.А. Трачук, І. В. Хорт, В.Д. Юрчишин та інші. Проте, незважаючи на те, що проблеми прав та свобод людини, а також механізм їх захисту тривалий час є об'єктом правового дослідження, однак і досі залишаються актуальними через часом протилежні точки зору, а окремі питання захисту прав людини і громадянина державними органами все ще вимагають уваги.

Мета та завдання дослідження. Метою роботи є об'єктивне дослідження стану забезпечення прав і свобод людини та громадянина в правозастосовній практиці органів державних органів України.

Для досягнення зазначеної мети нами були поставлені наступні завдання:

- вивчити теоретичні до розуміння забезпечення прав і свобод людини та громадянина;
- розкрити змістовне наповнення і термінологічне визначення прав людини і громадянина;
- охарактеризувати поняття, систему забезпечення прав і свобод людини та громадянина;
- розкрити поняття та систему органів державної влади;
- дослідити повноваження органів державної влади в сфері забезпечення прав і свобод людини та громадян;

- визначити основні загрози та можливості функціонування системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина органами державної влади;
- надати пропозиції стосовно удосконалення системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина органами державної влади.

Об'єктом дипломної роботи є суспільні відносини, що виникають в процесі захисту прав та свобод людини і громадянина органами державної влади.

Предметом дипломної роботи є норми законодавства, які закріплюють та регулюють систему державних органів, які забезпечують захист прав та свобод людини і громадянина.

При написанні дипломної роботи нами було використано наступні методи наукового дослідження, як: філософський (діалектичний), загальнонаукові та спеціально-наукові методи дослідження, зокрема - системний, порівняльний, аналітичний та статистичний методи, метод узагальнення тощо. Діалектичний метод дає змогу проаналізувати розвиток поняття та змісту прав людини на різних історичних етапах органами державного управління. Метод правового аналізу застосовано при аналізі змісту правових норм, якими регламентовані повноваження органів державної влади щодо створення, організації та функціонування державних органів. Аналітичний та статистичний метод дозволяє прослідкувати динаміку звернень громадян України про порушення їх прав та свобод до органів публічного управління. За допомогою системно-структурного методу визначено механізм реалізації захисту прав людини і громадянина державними органами. За допомогою формально-логічного методу, методу аналізу і синтезу та порівняльно-правового методу досліджувалась специфіка діяльності органів виконавчої влади, їх взаємодія з іншими органами в сфері забезпечення прав і свобод людини та громадянина в правозастосовній практиці державних органів України.

Також використовувалися наступні методи: діалектичний, логіко-юридичний та поєднання наукового дослідження й практичної діяльності.

Інформаційну основу дослідження складають Конституція України від 28 червня 1996 року, Закони України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини", "Про Національну поліцію", "Про прокуратуру", "Про Службу безпеки України", Національна стратегія у сфері прав людини, Загальна декларація прав людини, Статистика Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, аналітичні огляди на стан прав і свобод людини і громадянина тощо.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що дана робота може бути використана для подальших наукових досліджень інституту захисту прав і свобод людини і громадянина державними органами в Україні та світі, а основні теоретичні аспекти можуть бути використані для самостійної підготовки студентів вищих навчальних закладів з дисциплін "Теорія держави і права", "Конституційне право", "Державне будівництво та місцеве самоврядування в Україні" тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Дана робота є комплексним дослідженням, в процесі якого було здійснено спробу теоретико-правового аналізу порядку та особливостей забезпечення прав і свобод людини та громадянина в правозастосовній практиці органів державних органів України. У межах дослідження отримано наступні результати, які мають наукову новизну, а саме:

- сформульовано поняття органу державної влади – як організаційно-відокремленої та відносно автономної складової частини державного апарату України, яка становить собою колективний або одноособовий орган – державні службовці, заснований у встановленому законом порядку для виконання завдань та функцій держави, наділений з цією метою відповідними державно-

владними повноваженнями, які реалізуються у визначених законом правових та організаційних формах;

- забезпечення органами державної влади прав і свобод людини і громадянина визначено як здійснення органами державної влади функцій із використанням наданих їм законом повноважень з метою створення оптимальних умов для найбільш повної реалізації зазначеного суб'єктивного права, а в разі порушення – його відновлення та притягнення винних до юридичної відповідальності;

- доведено думку, що основною формою вдосконалення системи забезпечення прав і свобод людини і громадянина є викладання культури прав людини, методів їх забезпечення та захисту, які мають здійснювати заклади усіх рівнів освіти та органи державної влади в своїй діяльності для поширення правових знань на всіх без винятку людей, які проживають у країні.

Структура роботи. Відповідно до мети, завдань і предмета дослідження структура дипломної роботи складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел. Загальний обсяг магістерської роботи становить 80 сторінок комп'ютерного тексту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА

1.1 Теоретичні до розуміння забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Права людини - це універсальна форма взаємовідносин між людиною, суспільством і державою. Саме з допомогою прав людини визначаються межі соціальних можливостей людини та встановлюється інституціональний і соціально-правовий механізми їх реалізації.

Права людини є складним явищем, яке останнім часом є об'єктом дослідження не тільки науковців-юристів, а й політологів, соціологів та релігієзнавців [50, с. 91].Ю

Ідея прав людини має давнє коріння та переплітається з домодерними доктринами [48, с. 83]. Ще Арістотель говорив про право (і природне, і волевстановлене) тільки як про політичне право, тобто таке, яке можливе і має місце лише у державі. За ним, природне право можливе тільки як політичне право, а права людини – лише як права громадянина (що є членом полісу) [18, с. 109].

Як відзначають О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко "відповідно до еволюції розвитку права людини розподіляють на:

а) права першого покоління, тобто політичні, громадянські та особисті права, проголошені першими буржуазними революціями у Франції, Англії та США і закріплені відповідними деклараціями;

б) права другого покоління як комплекс соціально-економічних прав, що стали результатом втілення загальнолюдських цінностей та соціально-демократичних ідей і були закріплені у документах ООН;

в) права третього покоління — це комплекс колективних прав, висунутих країнами, які звільнилися від колоніальної залежності та визначили свою політику як миролюбну, суверенну, незалежну, засновану на принципах самовизначення і територіальної цілісності" [44, с. 128].

В свою чергу О. Ф. Скакун наголошує на тому, що "перше покоління прав людини є основою індивідуальної свободи і кваліфікується як система негативних прав, що зобов'язують державу утримуватися від втручання у сфери, врегульовані цими правами" [41]. Першими актами англійського конституціоналізму, які закріплювали права людини, були: Велика хартія вольностей (1215 р.), Петиція про права (1628 р.), Habeas Corpus Act (Закон про недоторканність особи) (1679 р.), Білль про права (1689 р.) тощо. Також закріплювали права першого покоління й американські декларації, а саме: Декларація прав Вірджинії (1776), Декларація незалежності США (1776), Конституція США (1787), Білль про права (США, 1791), а також французька Декларація прав людини і громадянина (1789) та ін. [41].

Друге покоління прав людини це - соціальні, економічні і культурні права, які сформувалися у процесі боротьби народів за поліпшення свого економічного становища та підвищення культурного статусу. Їх також називають позитивними правами, оскільки вони не можуть бути реалізовані без втручання держави, спрямованої на їх забезпечення. До них можна віднести право на працю та відпочинок, право соціальне забезпечення, медичну допомогу, захист материнства і дитинства тощо.

Вони виникли після Першої світової війни, проте лише після Другої світової війни було здійснено реальний вплив на демократизацію і соціалізацію конституційного права країн світу та міжнародне право, оскільки саме тоді,

завдяки бурхливому розвитку виробництва, склалися реальні передумови для задоволення соціальних потреб громадян [41].

На початку свого нормативного оформлення соціальні, економічні та культурні права були закріплені у Загальній декларації прав людини 1948 р., Міжнародному пакті про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., а також у низці конституцій XX ст., наприклад, Мексиканських Сполучених штатів 1917 р., Італійської Республіки 1947 р., а також у доповненнях і поправках, внесених до старих конституцій. Трудові права відносять саме до другого покоління, а саме до економічних, значення яких полягає в тому, що для збереження людської гідності необхідним є певний мінімальний рівень матеріального забезпечення, а також той факт, що, наприклад, відсутність гідної роботи або житла може бути психологічно принизливою [15].

До третього покоління прав людини належать "колективні права народів (націй), тобто права всього людства, що ґрунтуються на солідарності людей, їх належності до якоїсь спільноти (асоціації)" [54, с. 84]. До цієї групи прав можна віднести право на мир та безпеку, незалежність народів та право на самовизначення, право на здорове навколишнє природне середовище, на соціальний і економічний розвиток як окремої людини, так і людства в цілому. Становлення третього покоління прав людини (права людини - частина прав людства) пов'язане з національно-визвольним рухом країн, що розвиваються, а також із загостренням глобальних світових проблем після Другої світової війни. Крім того, Н.Г. Шукліна в межах третього покоління прав людини також виділяє "права окремих соціальних груп (дітей, престарілих, інвалідів, бездомних, безробітних тощо)" [54, с. 84].

Як слушно зазначають П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк "у XXI ст. можна говорити про становлення четвертого покоління прав людини, котре пов'язане з науковими відкриттями в галузі мікробіології, медицини, генетики тощо. Ці права є результатом втручання у психофізіологічну сферу життя людини

(наприклад, право людини на штучну смерть (евтаназію), право жінки на штучне запліднення і виношування дитини для іншої сім'ї, вирощування органів людини з її стовбурових клітин та ін.), яке, однак, не є безмежним (заборона клонування людини та встановлення інших правових меж" [38, с. 185].

Між поколіннями прав людини існує взаємозалежність, що виявляється через принцип: реалізація колективних прав не повинна обмежувати права і свободи особи.

Тобто кожна історична епоха вносила свої зміни в розуміння сутності та, власне, в кола самих прав, а також способів та засобів їх захисту. Саме тому постає актуальним питання визначення поняття, ознак прав людини і громадянина.

Оскільки права людини і громадянина є складним і багатогранним явищем, тому у літературі зустрічаємо різні підходи до інтерпретації поняття прав людини.

Так, на думку професора П. Рабіновича, можна виокремити наступні концепції поняття прав людини:

1) етичний (або етико-нормативний) підхід, який під правами людини розуміє форму існування, спосіб прояву принципів і приписів моралі;

2) психологічний підхід, де права людини – це певні уявлення людини, її погляди та вимоги щодо надання їй суспільством чи державою певних благ;

3) релігійний, де права людини – це явище, встановлене позаземним, нематеріальним творцем (наприклад, Богом) [38 с. 12];

4) легістський (юридично-позитивістський) підхід, у якому права людини – це лише ті можливості людини, які їй надані державою шляхом їх закріплення у джерелах позитивного права;

5) природно-соціальний (потребовий) підхід, відповідно до якого під правами людини розуміються певні можливості людини, які є необхідними для задоволення її потреб у конкретно-історичних умовах, що об'єктивно

визначаються досягнутим рівнем розвитку суспільства і мають бути загальними та рівними для всіх його людей [38, с. 14]. Ми погоджуємося з думкою автора, що такий підхід є найбільш універсальним та оптимальним.

Актуальним питанням теорії є питання співвідношення поняття "права людини" і "права громадянина", оскільки вони є тісно взаємозалежними, але не тотожними.

В літературі з цього приводу представлені різні погляди. Так, у радянському часі дослідник І.Є Фарбер визначав, що права людини є загальносоціологічною, а не юридичною категорією, яка представляє собою "можливість користуватися певними соціальними благами незалежно від їх державного визнання", а права громадянина - є права людини, визнані (санкціоновані) державою[46, с. 39].

Аналізуючи теоретичні роботи вчених з цього питання та погоджуючись із узагальненням, запропонованим О. Ф. Скакун, ми прийшли до висновку, що відмінності між правами людини і правами громадянина полягають в наступному:

- права людини належать людині за фактом народження як природні, невідчужувані права, а права громадянина встановлюються та перебувають під захистом держави, громадянином якої є особа;
- права людини є поза територіальними, тобто такими, що існують незалежно від визнання їх державою, закріплення в певному нормативно-правовому акті та існують поза зв'язком їх носія з певною державою, тоді як права громадянина мають територіальний характер, тобто передбачають наявність громадянства, тобто юридичний зв'язок людини і держави;
- права людини належать їй від народження, задовольняють природні потреби, тобто є природо залежними, права громадянина ж є політично залежними, оскільки залежать від політики держави, державного (політичного) режиму та задовольняють як природні потреби, так і політичні та інші інтереси;

– права людини є невизначено зобов'язальними: вони не залежать від виконання будь-яких обов'язків, права громадянина є визначено зобов'язальними, бо залежать від виконання обов'язків, які мають громадяни держави;

– права людини не мають єдиної форми закріплення та визначені в міжнародних актах і їх реалізація здійснюється у сфері будь-якого громадянського суспільства незалежно від місця перебування людини.

Права громадянина мають чітко окреслену форму вираження і сферу реалізації - первинно закріплені в конституції та нормативних актах певної держави, і їх реалізація охоплює сферу відносин індивіда з державою [40, с. 92].

Права громадянина охоплюють сферу відносин індивіда з державою, у якому він розраховує не тільки на відмежування своїх прав від незаконного втручання, але і на активне сприяння держави в їх реалізації. Статус громадянина впливає з його особливого правового зв'язку з державою - інституту громадянства (ст. 4 Конституції України) [13, с. 113]. Так, Демидов І.Ф. з цього приводу відзначає, що поняття "права людини" більш властиве міжнародному праву, а "вплітаючись у тканину внутрішньодержавного права (законодавства), категорія "права людини" трансформується в поняття "права і свободи людини і громадянина" [14, с. 20].

Проте, незважаючи на зазначені відмінності, права людини і права громадянина тісно пов'язані між собою, оскільки якісні позитивні зміни в одній з груп призводять до певних змін і в іншій. І навпаки: нехтування правами, які охоплюються однією із зазначених категорій, призводить до обов'язкового порушення пов'язаних з ними прав з іншої групи.

Дефініція "права особи" є ширшим поняттям, яке включає в себе "права громадянина", що підкреслює належність індивіда до певної держави. [53]. Проте, на нашу думку, доцільне послуговуватися зазначеними

словосполученнями разом, оскільки це надає можливість для їх об'єктивної реалізації, забезпечення та захисту.

В міжнародно-правових актах, літературі і законодавстві часто використовуються також категорія "права громадянина" в одному значенні з категоріями "права людини" та "права особи". Використання окремих категорій зумовлено скоріше логічними чи стилістичними правилами або необхідністю відокремлення того чи іншого аспекту проблеми прав людини. Отже, при розгляді проблеми прав людини і громадянина ми не вбачаємо принципових відмінностей між категоріями "людина", "особа" та "громадянин" [24, с. 50].

Сучасна типологія прав і свобод людини і громадянина досить різноманітна. Найзагальнішою їх класифікацією є поділ прав на негативні та позитивні.

Негативні права вважаються основними, абсолютними. Вони з'явилися історично раніше, ніж інші права, і розвивалися як група прав на незалежність від влади (свобода віри, свобода віросповідання і свобода совісті; право на особисту свободу; право на придбання і недоторканність приватної власності; свобода пересування по території всієї держави; таємниця і недоторканність листування; свобода слова і свобода думки та об'єднань; право на недоторканність житла; свобода вибору професії тощо). Перелічені права називають ще "правами свободи", "правами громадянських свобод" або "громадянськими свободами і правами".

На відміну від негативних прав, позитивні права фіксують направлені на поліпшення становища і підвищення культурного статусу людини та забезпечуються державою. Такими є екологічні, економічні, соціальні і культурні права, зокрема: право на освіту, право на сприятливе довкілля, право на охорону здоров'я і медичну допомогу, право на гідне життя, право на інтелектуальну власність, свобода творчої діяльності, право на вільне

використання своїх здібностей і майна, право на соціальну безпеку і захист в умовах безробіття тощо [55].

Основні права і свободи людини і громадянина розрізняють також за сферою їх реалізації в суспільному житті. За таким критерієм права людини і громадянина можна поділити на такі великі групи: особисті (громадянські), політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні. Усі вони закріплені в розділі II "Права, свободи і обов'язки людини і громадянина" Конституції України від 28 червня 1996 року.

Пріоритетним видом прав і свобод людини і громадянина є громадянські права. Ці права вважаються природними, оскільки їх має або може мати кожна людина незалежно від громадянства з початку життя. Згідно Конституції України до громадянських прав і свобод можна віднести: право на життя; право на свободу та особисту недоторканність; недоторканність житла; таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції; невтручання в особисте і сімейне життя.

Серед основних прав людини найважливіше місце за своєю суттю займає право на життя. Воно є невід'ємним правом кожної людини та означає, що людина "ні перед ким не є юридичне зобов'язаною своїм народженням та життям, а порушення її фізичної цілісності не може бути обумовлено ні суспільними, ні державними, ні етнічними, релігійними або будь-якими іншими цілями чи інтересами" [3]. Тобто життя людини визнається найвищою соціальною цінністю, рівно важливою і для особи, і для суспільства, а від реального забезпечення цього права залежить не тільки існування окремих людей, але також і розвиток суспільства в цілому.

Конституція України покладає на державу обов'язок захищати життя людини, що вимагає від держави не тільки декларування, але й створення функціонуючої системи органів та організацій, спрямованих на виконання даного припису. Для цього держава реалізує програми створення та розвитку

системи охорони здоров'я, наприклад: утримання установ невідкладної допомоги, здійснення санітарно-гігієнічних та протиепідемічних заходів, контролювання процесу виробництва лікарських препаратів та дотримання технологій в медицині, заборона незаконного лікарювання тощо.

Незважаючи на наявність можливостей захищати життя людини, держава не завжди здатна вчасно і ефективно надати допомогу конкретній людині, тому за особою зберігається право активно діяти на користь як особистого захисту, так і захисту життя і здоров'я інших людей від протиправних посягань. "Кожна людина вправі рішуче протистояти таким нападкам, застосовуючи при цьому будь-які необхідні, адекватні обставинам засоби. Такі дії, якщо вони здійснені в межах дозволеної самооборони або ж за обставин крайньої необхідності, визнаються чинним законодавством правомірними. Захист життя і здоров'я інших людей це не тільки право, але у певних випадках також і обов'язок особи. Не надання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя становищі, є неприпустимим і карається за законом" [3].

Однак, захищаючи людину та її життя, деякі держави водночас допускають в певних випадках можливість правомірного позбавлення її життя. Наприклад, кримінальним законодавством деяких країн передбачена смертна кара на підставі вироку суду (деякі штати США, Білорусь, Китай, Іран, Пакистан, Саудівська Аравія та деякі інші), винесеного після визнання особи винною у скоєнні тяжкого злочину. Такі дії держави є правомірними, але їх здійснення закон відносить до виняткових випадків, прямо наголошуючи на тимчасовому характері цієї міри покарання.

Законодавство України закріплює повагу до гідності кожної людини незалежно від соціальних та родинних зв'язків, що її оточують. Усі люди є вільними і рівними у своїй гідності та правах. Це є невід'ємною від самої особи, її непорушним правом, встановлюючи в Конституції: "ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його

гідність" [20]. Ця норма передбачає, що гідність людини залишається під захистом при будь-яких обставинах, в тому числі і тоді, коли її притягнуто до юридичної відповідальності (кримінальної, адміністративної, матеріальної, дисциплінарної тощо), або ж коли проти неї здійснюється судове переслідування чи відбуття покарання, перебування в різного роду закритих установах, чи перебування на примусовому медичному лікуванні. Міжнародні та національні акти встановлюють, що "притягнення особи до відповідальності або ж обмеження її в правах та свободах не має супроводжуватись жорстоким, нелюдським чи іншим поведженням, що принижує людську гідність" [20].

Наступним елементом правового статусу людини є свобода та гарантії її захисту. Це право закріплене у цілій низці міжнародних актів, зокрема Загальній декларації прав людини (1948 р.); Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950 р.); Мінімальних стандартних правилах ООН поводження з в'язнями (1955 р.); Міжнародному пакті про громадянські і політичні права (1966 р.); Кодексі поведінки посадових осіб з підтримання правопорядку (1979 р.); Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання (1984 р.); Зводі принципів захисту всіх осіб, які піддаються затриманню чи ув'язненню будь-яким чином (1988 р.); Мінімальних стандартних правилах ООН щодо заходів, не пов'язаних із тюремним ув'язненням ("Токійські правила", 1990 р.); Основних принципах поводження з в'язнями (1990 р.) та деяких інших [2].

Фактично право на свободу і право на особисту недоторканість - це два окремих права людини, що мають самостійні сфери регулювання і механізми реалізації, проте, зважаючи на те як вони доповнюють одне одного, Конституція України у стаття 29, об'єднала їх в одному положенні, проголосивши, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканість [20].

Та варто відмітити, що право особи на свободу та особисту недоторканність не є абсолютним, оскільки у передбачених законом випадках, зокрема у кримінальному провадженні, вони можуть бути обмежені задля необхідності захисту соціально значущих цінностей, прав і свобод людей. Як слушно зазначає А. П. Бущенко, "різноманітні порушення права на свободу під час кримінального провадження як системна проблема у правовій системі України була зумовлена спадщиною, що залишилася Україні від радянських часів, коли право на свободу не вважалося цінністю, що варта розвинутої системи гарантій. Приєднання до міжнародних договорів з прав людини, особливо визнання компетенції Європейського суду, призвело до того, що правова система України виявилася у більшості аспектів такою, що не забезпечувала навіть мінімальні стандарти захисту права на свободу. Серед низки реформ, які були проведені для наближення правової системи до міжнародних стандартів, однією з найважливіших стало передання питання про тримання під вартою від прокуратури до суду" [11, с. 4].

Наступним правом є недоторканність житла, яке є майже абсолютною правовою гарантією людини. Проникнення до житла вважається правомірним лише у крайніх випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна, наприклад, за умов стихійного лиха (наприклад, пожежі, землетрусу, повені), а також якщо проникнення пов'язане із розкриттям, розслідуванням, запобіганням правопорушенню або переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину.

Великою та вагомою групою прав є політичні права, які, як визначає О. В. Зайчук, "полягають у можливості громадянина на участь у процесі прийняття та реалізації політичних рішень, діяльності елементів політичної системи, формування представницьких органів влади" [44, с. 127].

Як визначають В. Ф. Погорілко, В. В. Головченко, М. І. Сірий, до групи цих прав і свобод належать: "свобода пересування, право вільно залишати

територію України, за винятком обмежень, що встановлюються законом; вільний вибір місця проживання для тих, хто на законних підставах перебуває на території України; право брати участь в управлінні державними справами, у всеукраїнському та місцевих референдумах, вільно обирати та бути обраними до органів державної влади та органів місцевого самоврядування; право направляти індивідуальні чи колективні письмові звернення або особисто звертатися до органів державної влади, органів місцевого самоврядування та посадових і службових осіб цих органів, що зобов'язані розглянути звернення і дати обґрунтовану відповідь у встановлений законом термін; право на свободу об'єднання у політичні партії та громадські організації для здійснення і захисту своїх прав і свобод та задоволення політичних, економічних, соціальних, культурних та інших інтересів, за винятком обмежень, встановлених законом в інтересах національної безпеки та громадського порядку, охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей; право збиратися мирно, без зброї, і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування" [32].

Щодо політичних партій в Конституції також позначається, що політичні партії в Україні сприяють формуванню і вираженню політичної волі громадян, які беруть участь у виборах. Членами політичних партій можуть бути за цією Конституцією лише громадяни України, обмеження щодо членства у яких встановлюються виключно Конституцією і законами України. Також законодавством України передбачено право на участь у професійних спілках з метою захисту своїх трудових і соціально-економічних прав та інтересів. (ст. 36). Стаття 36 Конституції України закріплює, що "ніхто не може бути примушений до вступу в будь-яке об'єднання громадян чи обмежений у правах за належність чи неналежність до політичних партій або громадських організацій" [20].

Усі об'єднання громадян рівні перед законом. Але в Конституції передбачаються певні обмеження щодо утворення і діяльності політичних партій та громадських організацій: "Утворення і діяльність політичних партій та громадських організацій, програмні цілі або дії яких спрямовані на ліквідацію незалежності України, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом, порушення суверенітету і територіальної цілісності держави, підрив її безпеки, незаконне захоплення державної влади, пропаганда війни, насильства та розпалювання міжетнічної, расової, релігійної ворожнечі, посягання на права і свободи людини, здоров'я населення забороняється. Політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань. Не допускається створення і діяльність організаційних структур політичних партій в органах виконавчої і судової влади і виконавчих органах місцевого самоврядування, військових формуваннях, а також на державних підприємствах, у навчальних закладах та інших державних установах і організаціях, що було поширеним явищем протягом тривалого часу" [20].

До політичних прав також відносяться й передбачені Конституцією права на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань та право на інформацію, тобто право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в іншій спосіб на свій вибір.

Економічні права і свободи людини і громадянина в Україні – це самостійний вид прав у загальній системі основних прав і свобод людини і громадянина, що визнані, гарантовані та захищаються державою, під якими слід розуміти можливості людини і громадянина володіти, користуватися та розпоряджатися основними економічними благами [43, с. 19]. До цієї групи прав належать право власності, право на свободу від економічної експлуатації, право на підприємницьку діяльність та похідні від них права.

Наступною є група соціальних права людини і громадянина, які являють собою можливості громадянина бути повноцінним суб'єктом суспільних

відносин і забезпечення йому необхідних для розвитку та існування умов. До цієї групи належать права: на працю, на страйк, на відпочинок, на соціальний захист, на житло, на достатній життєвий рівень, на охорону здоров'я, медичну допомогу і медичне страхування, право на безпечне навколишнє середовище. Саме названі права визначають обов'язки держави забезпечити кожному мінімум засобів до існування, соціальної забезпеченості та екологічної безпеки.

Група культурних прав забезпечує збереження і розвиток національної самобутності людини, її духовного збагачення. До них можна віднести право на освіту; право на свободу світогляду та віросповідань; право на результати інтелектуальної діяльності; право на свободу думки і слова; свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості; право на інформацію тощо.

Як визначає наступну групу прав людини В. Л. Ортинський, "екологічні права людини і громадянина — це встановлені та гарантовані державою можливості у сфері використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та гарантування екологічної безпеки" [27, с. 165]. Вони реалізуються у відносинах, пов'язаних із гарантуванням екологічної безпеки; охороною, використанням і відтворенням природних ресурсів; запобіганням і ліквідацією негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище; збереженням природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною" [28, с. 165].

Також права людини і громадянина можна класифікувати за способом закріплення. Згідно цього критерію розрізняють: конституційні (основні) права, що встановлені та гарантовані Основним Законом держави і мають фундаментальний характер та галузеві, передбачені поточним законодавством і які є конкретизацією основних прав людини [44, с. 128].

Таким чином, зважаючи на всеосяжність та комплексність понять прав людини і громадянина, в юридичній літературі відсутній єдиний підхід до їх визначення. Узагальнюючи окремі положення та загальні тенденції правової науки, можна зробити висновок, що права людини є природними можливостями індивіда, спрямованими на забезпечення необхідних умов його життя, які особа отримує в силу свого народження.

Близьким за значенням та не тотожним є поняття прав громадянина, які можна визначити як можливості особи, які визначають міру свободи суб'єкта, та які ,виникають і реалізуються через постійний політико-правовий зв'язок з певною державою, нормативно-правові акти якої і закріплюють їх поняття, обсяг здійснення, гарантії та способи захисту.

Система прав людини і громадянина є досить розгалуженою, тому їх класифікація може здійснюватися за різними критеріями. Так, права людини і громадянина можна поділити на: позитивні і негативні; особисті (громадянські), політичні, економічні, соціальні, культурні, екологічні; на конституційні та галузеві тощо. Всі ці права та свободи перебувають у певній системі та є рівнозначними, що виключає можливість визнання пріоритету однієї групи прав над іншими, а саме наявність їх єдності є запорукою верховенства інтересів особи над інтересами держави та демократичності суспільства.

1.2 Змістовне наповнення і термінологічне визначення поняття, системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина є складною та актуальною проблемою сьогодення. Сучасна юридична наука розглядає

забезпечення прав і свобод людини через розгалужені елементи. Як наслідок поза увагою науковців залишаються питання системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина, що дало б змогу більш ґрунтовно дослідити процес забезпечення прав та створити дієві механізми забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Для з'ясування механізму забезпечення прав і свобод громадян потрібно визначити, що представляє собою термін "забезпечення", що має досить широке значення і трактується як "створення надійної умови для здійснення чого-небудь; гарантування чогось; захист, охорона кого-небудь чи чого-небудь від небезпеки" [52, с. 85].

Дефініція «забезпечення» має досить широке значення і трактується як створення надійних умов для здійснення чого-небудь; гарантування чогось; захист, охорона кого-небудь чи чого-небудь від небезпеки [71]. У зв'язку з цим у науковій літературі використовується різне його термінологічне значення, як то: механізм «забезпечення», «реалізації», «здійснення», «гарантування» прав і свобод людини і громадянина. У словнику російської мови цей термін означає надання (постачання) чогось або кимось в достатній кількості, створення усіх необхідних умов для здійснення чогось, гарантування чогось.

Тому у науковій літературі використовують різне його термінологічне значення, зокрема: механізм "забезпечення", "реалізації", "здійснення", "гарантування" прав і свобод людини і громадянина.

На думку Цвіка М. В., "правове забезпечення - це цілеспрямована дія на поведінку людей і суспільні відносини за допомогою правових (юридичних) засобів" [49, с.327]. З точки зору А.Ю. Олійника, "правове забезпечення - це вплив на права і свободи громадян за допомогою певних юридичних засобів, насамперед норм права" [26, с.160].

Узагальнюючи ці підходи, можна зробити висновок, що правове забезпечення - це здійснюване державою за допомогою правових норм,

приписів і сукупності засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона, реалізація і розвиток, сферою якого є сукупність прав і свобод громадян, впорядкована нормами права і правовими засобами.

Щодо забезпечення прав і свобод людини, то, на думку В.С. Бігуна, "забезпечити права людини означає створити умови, за яких права людини поважаються та визнаються як державою, так і особою, та ефективно реалізуються, за потреби захищаються за допомогою права. Зокрема, трансформацію основоположних прав людини в юридичні права та обов'язки суб'єктів права, коли певні можливості людини, які визначаються як основоположні права., будуть гарантовані державою через їх визначення як загальнообов'язкових правил поведінки, а держава та інші суб'єкти матимуть обов'язок їх дотримуватися та гарантувати" [10].

Система забезпечення прав і свобод людини і громадянина, як і будь-яка інша система, має певну структуру та складається з чотирьох підсистемних елементів, а саме:

- 1) правове забезпечення;
- 2) інституційне забезпечення;
- 3) організаційне забезпечення;
- 4) ресурсне забезпечення.

Інституційне забезпечення прав і свобод людини та громадянина представляє собою різнорівневу систему державних органів., органів місцевого самоврядування та інститутів громадянського суспільства, задіяних у безпосередньому забезпеченні прав і свобод людини та громадянина.

Правове забезпечення прав і свобод людини та громадянина включає у себе усю сукупність міжнародних правових актів в галузі прав людини, згоду на обов'язковість яких надана Верховною Радою України та сукупністю законів України, які закріплюють права і свободи людини та громадянина.

Організаційне забезпечення прав і свобод людини та громадянина можливо окреслити як певні механізми та процеси соціального управління, направлені на забезпечення прав і свобод.

Ресурсне забезпечення прав і свобод людини та громадянина проявляється через сукупність таких показників, як матеріально-технічне, фінансово-економічне, кадрове, наукове та інформаційне забезпечення.

З огляду на те, що відповідні суспільні відносини регулюються нормами адміністративного права, правове забезпечення прав і свобод громадян у сфері публічного управління носить адміністративно-правовий характер, далі у тексті роботи дефініції «правове забезпечення прав і свобод громадян у сфері публічного управління» і «адміністративно-правове забезпечення прав і свобод громадян в сфері публічного управління» вживаються як синонімічні [70].

Важливою структурною складовою механізму забезпечення прав і свобод громадян, якій варто приділити окрему увагу, є, на нашу думку, гарантії їх здійснення.

Система гарантій прав і свобод особи є досить складною та розгалуженою. За змістом і видами гарантії прав і свобод особи поділяються на загальні та спеціальні. До загальних гарантій належать економічні, політичні, соціальні, ідеологічні та культурні гарантії, а до спеціальних – правові гарантії прав і свобод особи.

У юридичній науковій літературі існують різні класифікації гарантій прав і свобод людини та громадянина. Серед них можна виділити такі, що більш чітко та всебічно відображають їх сутність. Так, П. М. Рабінович поділяє гарантії прав і свобод на загально-соціальні та спеціальні. До "загальносоціальних належать: економічні, політичні, духовно-ідеологічні. Спеціальні – це встановлені державою юридичні норми, які спрямовані на забезпечення прав людини, а також практична діяльність із застосування цих норм та правозастосовчі акти відповідних органів влади" [56, с. 7].

В. Ф. Погорілко ділить гарантії на дві основні групи: загальносуспільні (загальносоціальні) та юридичні. Своєю чергою, поміж загальносуспільних гарантій учений розрізняє "політичні, економічні, соціальні та духовні (культурні) гарантії, тобто відповідно до суспільних систем – політичної, економічної, соціальної, культурної (духовної), які склалися й функціонують у суспільстві" [25, с. 41].

К. Г. Волинка виокремлює загальні та правові гарантії, зауважуючи, що "юридичні гарантії прав і свобод особи поділяються на нормативно-правові та інституційно-організаційні" [12].

Слід відмітити, що в юридичній науці існує багато інших підходів до класифікації гарантій прав і свобод людини та громадянина. Не применшуючи значення інших видів гарантій, розглянемо лише правові гарантії прав і свобод людини та громадянина, які і є предметом нашого дослідження.

У суспільному житті реалізація прав і свобод забезпечується правовими гарантіями, які являють собою систему правових засобів та способів, за допомогою яких реалізуються, охороняються, захищаються права й свободи громадян, а також відбувається поновлення порушених права. Дотримання правових гарантій є важливою умов забезпечення законності та правопорядку в державі та в усіх сферах суспільного життя.

Ефективність та дієвість правових гарантій прав і свобод людини залежить від Конституції та чинних нормативно-правових актів, тенденцій розвитку правових принципів, здійснення контролю з боку державних органів та органів місцевого самоврядування, стану виконання та додержання прав цими органами та громадськими організаціями. Правові гарантії прав і свобод особи, які формуються у громадянському суспільстві, залежать від економічного становища держави, розвитку інститутів демократії, рівня правового виховання й культури населення, ефективного функціонування і взаємодії гілок державної влади.

Роль і значення правових гарантій визначається тим, що вони створюють необхідні юридичні умови для перетворення закріплених у законодавстві прав і свобод людини та громадянина з можливостей на реальність.

Для того, щоб детальніше з'ясувати призначення правових гарантій, потрібно проаналізувати погляди вчених-юристів щодо цього виду гарантій.

С. Г. Стеценко виділяє такі види правових гарантій: "а) стан законодавства, його стабільність і відповідність розвитку відносин у суспільстві, рівень юридичної техніки; б) стан діяльності з попередження і припинення правопорушень, зокрема, заходів юридичної відповідальності; в) доступність і якість правосуддя; г) ефективність контролю за реалізацією правових актів" [58, с. 195].

Н. В. Вітрук виділяє гарантії реалізації прав і свобод та гарантії охорони прав і свобод [57, с. 31].

Іншої позиції дотримується К. Б. Толкачов, який вважає, що "правові гарантії поділяються на гарантії реалізації і гарантії охорони (захисту). Реалізація прав і свобод є неможливою без їхньої охорони, немає такого права, яке не потребує охорони. Гарантії охорони, які є структурними елементами механізму забезпечення прав і свобод, є гарантіями їхнього здійснення, тобто не можуть існувати за межами реалізації прав і свобод" [45, с. 108]. В межах цієї позиції можна дійти висновку про те, що до порушення прав особи діють засоби охорони, а вже після – засоби захисту. А отже, гарантії відновлення порушеного права можна тлумачити через гарантії захисту в єдиному значенні.

О. Ф. Фрицький зазначає, що "правові гарантії – це надання державою формальної загальнообов'язковості умовам, необхідним для того, щоб кожна людина могла скористатися особистими правами і свободами" [47, с. 177].

Отже, узагальнюючи пропозиції теоретиків, поняття правових гарантій прав людини, можна визначити як систему умов, засобів та способів забезпечення можливостей для реалізації цих прав, які вживають, зазвичай, для

визначення гарантій у широкому розумінні цього терміну. Щодо правових гарантій, то потрібно зазначити, що ці правові умови, засоби та способи визначають процедуру реалізації прав і свобод людини та громадянина у спосіб та у формі, що закріплені національним законодавством держави й актами міжнародного права. Реальне забезпечення прав та свобод людини і громадянина є однією з найважливіших ознак правової держави та розвинутої демократії. На жаль, механізм забезпечення прав і свобод громадян в сучасній Україні ще досі перебуває на стадії розроблення, а їх реалізованість та захищеність залишаються на низькому рівні. Прагнення до побудови в Україні демократичної і соціально орієнтованої держави, формування дієздатних структур громадянського суспільства передбачає знаходження ефективних механізмів забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина.

РОЗДІЛ 2. ДЕРЖАВНІ ОРГАНИ В СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА В УКРАЇНІ.

2.1 Поняття та система органів державної влади

Органи держави є найважливішою частиною механізму держави. Наявність державних органів є найбільш відчутним і чітким проявом державної організації суспільства, державної влади. Питання щодо сутності органу держави було і залишається дискусійним як у вітчизняній, так і у світовій юридичній науці. Особливої актуальності питання теорії органів держави здобувають у контексті глибоких структурних змін державного механізму України та вдосконалення системи забезпечення прав і свобод людини і громадянина.

Як визначає А. Сухорукова, ще з античних часів, зокрема Платоном, держава розглядалась як людський організм. Дослідниця зауважує, що "органістичні погляди на державу були поширені у середньовіччі. Надалі вони знайшли відображення в цілісній теорії, відомої як органічна. Ця теорія поступово відійшла від антропогенних оцінок держави і вже в XVII ст. знаходилась на позиціях її характеристики як політичного організму. Вони формулювались і окремими представниками природно-правового вчення про державу, до яких, наприклад, належав Т. Гоббс. Характеристика держави як політичного організму послугувала у подальшому доктринальному визначенню понять державного механізму і державного органу, генетично пов'язаних з розвитком теорії і практики конституціоналізму. Вже в перших основних законах були встановлені основи функціонування державного механізму та його

найважливіших складових, хоча згадувані поняття в них не були сформульовані і відповідні терміни не використовувалися" [59].

Поняття державного органу набуло вжитку в ХІХ ст., коли, базуючись на ідеї народного суверенітету і розподілу влад, склалася уява про державу як засіб здійснення влади, що належить народові. Цей засіб (механізм) розглядався як такий, що об'єктивно має складну організацію, елементами якої є державні органи. Спростовуючи практику функціональної неподільності державної влади за часів феодального абсолютизму, Ш. Л. Монтеск'є розглядав класифікацію державних органів відповідно до запропонованої ним концепції розподілу влад, відповідно до якої розмежування трьох влад здійснювалося як політично зумовлених і відносно самостійних явищ, а не відповідно до окреслення головних функцій у межах єдиної державної влади з виокремленням органів, призначених для їх здійснення [59].

Першоджерелом вітчизняних теоретичних конструкцій щодо державних органів треба вважати погляди німецьких вчених ХІХ ст., найбільш відомий з яких Г. Еллікен, що запропонував цілісну теорію державних органів та сформулював своєрідний постулат, за яким "необхідність державних органів випливає із самої суті держави як єдиного організованого союзу".

Варто звернути увагу, що Конституція України 1996 р. взагалі не вживає терміни "державний орган" чи "орган держави", хоча вони зустрічаються в чинних законах та інших нормативних актах, у тому числі і прийнятих на її основі. Натомість, Конституція України 1996 р. використовує термін "органи державної влади", яким позначається сукупність органів законодавчої, виконавчої та судової влади: "Народ здійснює владу безпосередньо і через органи державної влади та органи місцевого самоврядування" (ст. 5) [19].

Тобто, у чинному законодавстві України паралельно вжито два терміни. У зв'язку з цим вважаємо за доцільне трактувати терміни "державний орган" та "орган державної влади" такими, що застосовуються в державному управлінні, і

є якщо не тотожними, то близькими за значенням та такими, що характеризують однопорядкові явища й охоплюють структурно-організаційні форми реалізації державної влади.

Для державних органів України притаманні певні риси.

1. Будь-який такий орган представляє Україну як державу як всередині країни, так і зовні, діючи за дорученням держави та в межах свого правового статусу.

2. Державний орган є відносно самостійною частиною єдиної системи державних органів України, основаної на принципі розподілу влади.

3. Державний орган утворюється у порядку, встановленому Конституцією і відповідними законами. Так, Верховна Рада України і Президент України обираються шляхом загальних виборів, склад Кабінету Міністрів формується Президентом України та здійснює притаманні йому завдання та функції держави в межах власного правового статусу.

4. Єдиним органом законодавчої влади в Україні є парламент — Верховна Рада України; гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина є глава Української держави — Президент України; Кабінет Міністрів України реалізує виконавчу владу, а правом здійснювати правосуддя в Україні наділені виключно суди.

5. Державні органи наділені конкретними правами та обов'язками, у межах яких вони мають реалізовувати надані їм права, приймають відповідні акти, які є обов'язковими до виконання підпорядкованими органами, службовими особами і громадянами, а також здійснювати контроль за їх виконанням.

В своїх дослідженнях В.В. Кравченко акцентує увагу на тому, що "визначальною ознакою органу державної влади є наявність у нього державно-владних повноважень, що відокремлює його від інших державних установ, які

також утворюються державою для здійснення завдань і функцій держави, але, на відміну від органів державної влади, не наділяються владними повноваженнями, наприклад, державні заклади освіти" [22, с. 157]. Л.Р. Наливайко відзначає, що "наявність державно-владних повноважень є найбільш важливою ознакою державного органу. Ця ознака притаманна лише органам держави та дозволяє відокремлювати їх, з одного боку, від інших державних організацій, які є елементами механізму держави, та від недержавних організацій – з іншого" [60, с. 482].

Компетенція цих органів визначається Конституцією України, законами України, нормативними указами Президента України, окремими постановами Кабінету Міністрів України, актами міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, а також відповідними нормативними актами місцевих державних адміністрацій. Вона також передбачає чіткі і вичерпні права та обов'язки даного органу держави.

Нарешті, за допомогою встановлення компетенції державного органу визначається його місце в системі органів держави. Для кожного з державних органів законодавством передбачено підстави, види та міра юридичної відповідальності.

6. Ознакою державного органу є також сукупність правових зв'язків, що об'єднують особовий склад органу держави в одне ціле та виражають службову підпорядкованість між працівниками, покладення відповідальності та обов'язок нести відповідальність та процедуру призначення керівників нижчих державних органів вищестоящими органами.

7. Орган держави є відносно відокремленою частиною єдиної системи державних органів та являє собою певним чином організований колектив громадян України (Кабінет Міністрів України) або одну особу, належну до громадянства України (Президент України, Генеральний прокурор України).

8. Кожний з державних органів має власне майно, проте матеріальною основою організації і діяльності державного органу є кошти державного бюджету.

9. Усі державні органи мають статус юридичної особи, навіть якщо є єдиноначальним органом.

Ці ознаки виокремлюють органи державної влади з-поміж інших об'єднань громадян (політичних партій та громадських організацій), які, представляючи інтереси громадян, але не мають відповідної компетенції. Розмежувальною ознакою тут є те, що діяльність державних органів, а звідси і їхні акти, стосуються усіх громадян України та іноземців, що перебувають на території України, а нормативні акти громадських об'єднань обов'язкові лише для членів таких об'єднань.

Узагальнивши основні риси, які характеризують сутність державного органу, можна дати загальне його поняття: державний орган України — це відносно відокремлена частина єдиної системи органів державної влади, побудованої за конституційним принципом розподілу влади, який створюється у певному, визначеному законом порядку і здійснює завдання та функції на підставі державно-владних повноважень, власної компетенції; його особовий склад об'єднується правовими зв'язками в одне ціле (якщо це не одноособовий орган) і діє на певній території за допомогою визначених форм організації та методів діяльності.

Різноманітність державних органів зумовлює їх класифікацію за багатьма критеріями, зокрема:

1) за характером:

- первинні державні органи, що утворюються населенням і йому підзвітні.

До таких органів в Україні належить, наприклад, Верховна Рада України, конституційний склад якої становить чотириста п'ятдесят народних депутатів

України, що обираються на основі загального, рівного і прямого виборчого права шляхом таємного голосування;

- вторинні державні органи, що утворюються первинними органами та їм підзвітні. Наприклад, відповідно до п. 15 ч. 1 ст. 106 Конституції України Президент України утворює, реорганізовує та ліквідує за поданням Прем'єр-міністра України міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, діючи в межах коштів, передбачених на утримання органів виконавчої влади [20];

2) за порядком утворення:

- органи, що обираються (населенням чи представницькими органами; наприклад, населенням в Україні обирається Верховна Рада України);

- органи, що призначаються главою держави чи вищестоящим у порядку підлеглості органом. Наприклад, Президент України призначає половину складу Ради Національного банку України та половину складу Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення;

- органи, що затверджуються (наприклад, Збройні сили України, Служба безпеки України, згідно з п. 22 ч. 1 ст. 85 Конституції України визначаються за унормуванням Верховної Ради України та Міністерства внутрішніх справ) [20];

- органи, що успадковуються (в Україні відсутні);

3) за порядком прийняття рішень:

- колегіальні, що приймають рішення після обговорення шляхом голосування (наприклад, рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування);

- одноособові, рішення від імені яких приймаються керівниками особисто (наприклад, голови місцевих державних адміністрацій видають розпорядження одноособово і несуть за них відповідальність згідно із законодавством).

4) за галузевою належністю:

- главу держави, що є представником та главою держави та не належить до жодної з гілок влади;
- органи законодавчої влади (парламент), що здійснює повноваження у сфері законотворчості;
- органи виконавчої влади (уряд), які реалізують повноваження у сфері виконавчої діяльності;
- судові органи, які мають виключне право здійснювати правосуддя; тощо.

Отже, органи державної влади є складовою частиною державного апарату – системи органів та осіб, які наділяються певними правами та обов'язками щодо реалізації державної влади. Поняття "орган державної влади", "орган держави", "державний орган" в сучасній правовій літературі та законодавстві України здебільшого вживаються як синоніми. Узагальнюючи основні положення юридичної доктрини, орган державної влади - це організаційно-відокремлена та відносно автономна складова частина державного апарату України, яка становить собою колективний або одноособовий орган – державні службовці, – заснований у встановленому законом порядку для виконання завдань та функцій держави, наділений з цією метою відповідними державно-владними повноваженнями, які реалізуються у визначених законом правових та організаційних формах.

Наявність державно-владних повноважень є найбільш важливою характеристикою органів державної влади, а також ознакою, що дозволяє відмежувати органи державної влади від інших суб'єктів. Правильне розуміння поняття органу державної влади і його відмежування від інших суб'єктів має як теоретичне, так і практичне значення для виконання ними своїх повноважень та забезпечення прав людини і громадянина.

Створені державою органи мають своєю ціллю покликаних захищати права, а також сприяти їх реальній реалізації. До них можна віднести судові й

правоохоронні органи, парламентські структури, інститут омбудсмена (уповноваженого з прав людини) та інші, а очолює цю систему органів Президент України, який, відповідно до Конституції України, виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина.

2.2 Повноваження органів державної влади щодо забезпечення прав і свобод людини та громадянина.

Права і свободи людини і громадянина є однією із найважливіших суспільних цінностей, головним об'єктом більшості конституційно-правових відносин, саме тому держава зобов'язана гарантувати реальне здійснення цих прав і свобод всіма доступними їй засобами [30].

Права, як би широко вони не були задекларовані, не становлять реальної цінності без гарантій їхньої реалізації. Конституційні гарантії реальні лише тоді, коли надійно підкріплені механізмом їхньої реалізації.

На думку Пробко І. Б., "механізмом захисту прав людини і громадянина можна вважати систему правових засобів, визначених конституцією – це державні правоохоронні органи, судова система, громадські організації із захисту прав людини та громадянина тощо" [36, с. 87].

Суб'єктивне юридичне право громадянина, тобто забезпечувана можлива поведінка особи, її конкретна можливість, може виникати лише за умов закріплення цього права в законодавстві.

Чільне місце у системі органів державної влади, що діють у сфері прав людини посідає парламент - Верховна Рада України, яку Конституція наділяє

правом не тільки законодавчого закріплення регулювання питань з прав і свобод людини, але й контрольні функції парламенту у цій сфері. Саме законодавчий орган держави формує зміст основних прав і свобод у нормативно-правових актах - у Конституції та законах. Даний порядок обумовлений юридичною природою і значенням закону, він є головним інструментом забезпечення захисту прав людини.

Парламентський контроль за додержанням конституційних прав і свобод людини і громадянина "покликаний:

- 1) захищати права і свободи людини, проголошені Конституцією, законами України та міжнародними договорами;
- 2) забезпечити додержання та повагу прав людини з боку органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств і установ, організацій та їх посадових осіб;
- 3) запобігати порушенням прав і свобод людини або сприяти поновленню порушених прав;
- 4) поліпшувати і далі розвивати міжнародне співробітництво у сфері захисту прав і свобод людини;
- 5) запобігати будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх прав і свобод;
- 6) сприяти правовій інформованості населення та захисту конфіденційної інформації про особу" [39].

Принципово новим засобом захисту прав людини є інститут омбудсмана.

Омбудсман, або омбудсмен (швед. ombudsman – представник інтересів), – обрана спеціально (призначена) посадова особа для контролю різного роду адміністративних органів, а в деяких країнах – також приватних осіб і об'єднань.

Як визначає І. Б. Пробко "інститут має різні найменування: у Франції – медіатор, в Іспанії – народний захисник, у Великобританії – парламентський уповноважений у справах адміністрації, в Італії – цивільний захисник, в Австрії

– колегія народного правозахисту, у Нідерландах – національний омбудсмен, у Канаді – уповноважений у публічних розслідуваннях, у США – громадський адвокат і помічник громадян, у РФ – уповноважений з прав людини. Засновано посаду омбудсмена Європейського Союзу" [36, с. 88].

15 січня 1998 року набрав чинності Закон України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" та було обрано першого в історії держави Уповноваженого з прав людини [17].

Відповідно до чинного законодавства, діяльність Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини безпосередньо спрямована на захист прав і свобод людини, розширення обізнаності громадян про порушення органами влади, посадовими особами їх прав і свобод. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини здійснює парламентський контроль за дотриманням конституційних прав і свобод людини і громадянина та захист прав кожного на території України в межах повноважень.

Відповідно до ст. 3 Закону України "Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини" метою парламентського контролю, який здійснює Уповноважений Верховної Ради України з прав людини, є: захист прав і свобод людини і громадянина, проголошених Конституцією України, законами України та міжнародними договорами України; додержання прав і свобод людини і громадянина органами державної влади, органами місцевого самоврядування та їх посадовими і службовими особами; запобігання порушенням прав і свобод людини і громадянина або сприяння їх поновленню; сприяння приведенню законодавства України про права і свободи людини і громадянина у відповідність з Конституцією України, міжнародними стандартами у цій галузі; поліпшення і подальший розвиток міжнародного співробітництва в галузі захисту прав і свобод людини і громадянина; запобігання будь-яким формам дискримінації щодо реалізації людиною своїх

прав і свобод; сприяння правовій інформованості населення та захист конфіденційної інформації про особу" [35].

Омбудсмен здійснює свою діяльність на підставі відомостей про порушення прав і свобод людини, які отримує зі звернень громадян України, а також за власною ініціативою. Розгляд звернень здійснюється відповідно до Закону України "Про звернення громадян". Звернення подається Уповноваженому протягом одного року після вчинення порушення прав і свобод людини і громадянина. За виняткових обставин цей строк може бути продовжений Уповноваженим, але не більше ніж до двох років.

Розглядаючи звернення, Уповноважений відкриває провадження у справі про порушення прав і свобод людини, роз'яснює, які заходи має вжити особа, що подала звернення, направляє його до органу, у компетенції якого є розгляд цієї справи.

У відповідності до Закону, омбудсмен "повинен реагувати на порушення положень Конституції, законів України, міжнародних договорів України стосовно прав та свобод людини і громадянина. Актом такого реагування є звернення Уповноваженого (конституційне подання, а також подання до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, організацій, установ, їх посадових і службових осіб). Конституційне подання вноситься до Конституційного Суду з приводу вирішення питання про відповідність Конституції України закону України, чинного правового акту Верховної Ради, акту Президента та Кабінету Міністрів України, правового акту Автономної Республіки Крим, офіційного тлумачення Конституції України та законів України. На вжиття заходів щодо усунення виявлених порушень прав і свобод людини і громадянина відводиться місячний строк" [35].

Кожен може без обмежень і перешкод звернутися до Уповноваженого у порядку, передбаченому чинним законодавством. При зверненні до

Уповноваженого, як підкреслює П. С. Корнієнко, "не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, релігійних та інших переконань, статі, етнічного й соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними та іншими ознаками" [21, с. 76].

Досить важливою частиною діяльності омбудсмена є його щорічні доповіді про стан дотримання прав людини і громадянина в Україні, в якому висвітлюються основні проблеми в зазначеній сфері. але й здійснюється моніторинг існуючих та прогнозування можливих порушень. До того ж в ньому розгорнуто розкривається статистика звернень до омбудсмена, що може свідчити не тільки про збільшення кількості випадків порушення прав людини і громадянина, але й про те, що інститут омбудсмена стає більш вагомим інструментом в механізмі захисту прав і свобод. Так, у 2014 році було 13 583 звернень, у 2015 - 19 030 звернень, у 2016 році - 23 925 звернень, у 2017 році - 25 439 звернень, у 2018 році - 25 410 звернень, 2019 році - 47 393 звернень [7]. Така динаміка свідчить не лише про збільшення випадків порушення чи невизнання прав людини і громадянина, але й є показником рівня правової свідомості та обізнаності населення щодо можливостей захисту своїх прав і свобод.

На сучасному етапі ідея омбудсменства переросла виключно національні межі і все частіше використовується на регіональному та міжнародному рівнях. На сьогодні інституція омбудсмена на національному, регіональному та місцевому рівнях існує більш ніж у 100 країнах світу. Також виникають омбудсмени, компетенція яких поширюється на визначену сферу суспільних відносин, зокрема бізнес, справи дітей, жінок тощо, і ця ідея продовжує поширюватися.

Як слушно зазначають дослідники, "інституція омбудсмена є не лише бажаним, а й необхідним елементом національної системи захисту прав людини

і громадянина, ключовою ланкою в процесі перетворень у країнах, що стали на шлях демократії та верховенства права" [17].

Гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності, додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина є Президент України, який складає присягу народові України, в якій, зокрема, міститься зобов'язання усіма своїми справами відстоювати права і свободи громадян, виконувати обов'язки в інтересах усіх співвітчизників. Наділяючи главу держави широкими повноваженнями щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, Конституція України удосконалює поширену в ХІХ—ХХ ст.ст. конституційну доктрину судового захисту прав людини і парламентського контролю за їх дотриманням. [20].

Кабінет Міністрів України, будучи вищим органом в системі органів виконавчої влади, відповідно до Конституції вживає заходів щодо забезпечення прав і свобод людини і громадянина. В межах своєї компетенції Кабінет Міністрів видає Постанови і Розпорядження, які є обов'язковими до виконання.

Забезпечення прав і свобод людини і громадянина здійснюють також місцеві державні адміністрації, які здійснюють виконавчу владу в областях і районах, містах Києві і Севастополі. Саме вони забезпечують виконання нормативних приписів, прийнятих компетентними органами влади, а, отже, забезпечують законність і правопорядок, додержання прав і свобод громадян. Саме на місцеві державні адміністрації покладено обов'язок виконання державних і регіональних програм соціально-економічного і культурного розвитку, програм охорони довкілля, а в місцях компактного проживання Корінних народів і національних меншин, програм їх національно-культурного розвитку.

Захист прав і свобод людини і громадянина здійснюють органи місцевого самоврядування, які мають право самостійно вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції і законів України [30].

Особливе місце серед органів системи виконавчої влади, що займаються захистом прав і свобод людини, посідають правоохоронні органи і перш за все Національна поліція України та Служба безпеки України, в основу діяльності яких у цій сфері покладаються принципи верховенства права, законності, визнання людини найвищою соціальною цінністю, пріоритетності її загальнолюдських прав тощо. До компетенції поліції входить захист життя, здоров'я, прав і свобод громадян, їх власності, інтересів суспільства і держави від протиправних посягань. Органи поліції забезпечують особисту безпеку громадян, попереджають правопорушення, охороняють і забезпечують громадський порядок, розкривають злочини, розшукують злочинців, забезпечують безпеку дорожнього руху, захищають власність, виконують кримінальні покарання. Вимоги працівника поліції обов'язкові для виконання всіма громадянами і посадовими особами.

Оскільки права людини і громадянина перебувають у площині взаємин людини і держави, вони можуть бути обмежені тільки спеціально уповноваженими на те державними органами та лише у випадках відповідності до закону та шляхом застосування поліцейських заходів.

Для усунення ситуацій порушення прав і свобод людини та громадянина, а також відновлення порушених прав, органи поліції наділяються широкими повноваженнями аж до використання примусових заходів впливу на порушників. Тобто поліція є однією з основних інституцій, що забезпечують примус у державі, законність, обґрунтованість та виваженість якого є запорукою функціонування правової системи держави.

Поліцейський захід - це дія або комплекс дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону про забезпечення використання покладених на поліцію повноважень [34]. Він застосовується

виключно для виконання повноважень поліції і має бути законним, необхідним, пропорційним і ефективним.

Поліцейські заходи використовують у публічному управлінні для охорони суспільних відносин, що виникають у окремих сферах публічної діяльності, а механізм правового регулювання застосування поліцейських заходів встановлює підстави й порядок застосування відповідних превентивних або примусових заходів. При застосуванні поліцейських заходів важливо розуміти, що права людини представляють собою імперативний стандарт, адже отримуючи закріплення у правових нормах, що чітко прописують можливі варіанти поведінки поліцейських, права людини стають правилом, формально визначеним, обов'язковим для всіх, гарантованим відповідними механізмами забезпечення і процедурами захисту.

Основною ефективною формою захисту прав і свобод є судовий захист. Потреба у судовому захисті закономірно впливає з ускладнення характеру структури економічних відносин, зростанні конфліктності і соціальних протиріч у суспільному житті.

Конституційний Суд України є єдиним органом конституційної юрисдикції в Україні та вирішує всі питання про відповідність законів та інших правових актів Конституції України і дає офіційне тлумачення Конституції України та законів України. Закон прямо не передбачає здійснення захисту прав людини Конституційним Судом, але це впливає з його завдань: гарантувати верховенство Конституції України на всій території держави. Забезпечення прав, свобод та обов'язків людини і громадянина багато в чому залежить від правильної організації роботи Конституційного Суду України, оскільки, здійснюючи контроль за відповідністю законів та інших правових актів, зазначений орган може визнати їх чи окремі їхні положення неконституційними. В результаті такої діяльності акти втрачають чинність, а

якщо їх дією було порушено конституційні права та свободи, вони фактично поновлюються [38, с. 56].

Важливою ознакою здійснюваної судами функції захисту прав людини і громадянина є те, що вони наділені всіма необхідними повноваженнями для того, щоб реалізовувати цю діяльність як у випадку порушення прав особи (адже це можуть бути не тільки фізичні, а й юридичні особи) іншими особами, так і у разі коли порушником права виступає держава, конкретні органи державної влади або посадові особи. У результаті цього функція захисту прав людини, яку ми відносимо до процесу діяльності судів загальної юрисдикції, виявляється глибинно пов'язаною з функцією забезпечення верховенства права, коли право стає домінуючим фактором як у відносинах окремих громадян, так і в життєдіяльності держави [9].

Повноваженнями щодо захисту прав і свобод людини відповідно до чинного законодавства наділена прокуратура України.

На органи прокуратури, у тому числі і у сфері забезпечення реалізації прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, покладаються такі функції:

- 1) підтримання державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законодавством України;
- 3) нагляд за додержанням законів органами, що провадять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове слідство;
- 4) нагляд за додержанням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян [67].

Діяльність органів прокуратури направлена на вирішення заяв і звернень громадян, перевірку сигналів преси та інших засобів масової інформації про порушення чинних норм. Саме прокуратура забезпечує своєчасний і кваліфікований розгляд кожного звернення щодо порушення прав людини,

здійснює всебічну перевірку доводів заявника і прийняття на місці правильного рішення, гарантує поновлення порушених прав і законних інтересів громадян, притягнення до відповідальності винних осіб.

Таким чином, існуючу в Україні систему органів державної влади, що є важливою складовою механізму захисту прав і свобод людини і громадянина, можна охарактеризувати як досить розгалужену та структуровану. В Україні діє система захисту прав людини, подібна до тієї, що існує у розвинутих демократичних країнах. Однак, на практиці досить часто постає питання щодо недостатньої ефективності діяльності окремих органів в зазначеній сфері та окремих проявів порушення цими ж органами прав людини і громадянина. Тому основним напрямком реформування механізму захисту прав людини і громадянина в Україні має стати не лише декларативне закріплення прав людини і громадянина як основної цінності, але й реформування та удосконалення існуючої системи органів, що покликані забезпечувати належний стан їх захисту.

Однією з важливих складових механізму захисту прав людини і громадянина є той факт, що, після використання всіх національних засобів захисту своїх прав, є можливість звернутися до міжнародних судових установ або організацій, членом або учасницею яких є держава.

Існує десять договірних органів з прав людини, які контролюють виконання основних міжнародних договорів з прав людини :

- Комітет з ліквідації расової дискримінації (КЛРД)
- Комітет з економічних, соціальних та культурних прав (CESCR)
- Комітет з прав людини (CCPR)
- Комітет з ліквідації дискримінації щодо жінок (CEDAW)
- Комітет проти катувань (CAT)
- Комітет з прав дитини (КПР)
- Комітет з питань трудових мігрантів (CMW)

- Підкомітет з питань запобігання катуванням (SPT)
- Комітет з прав інвалідів (КПІ)
- Комітет з примусових зникнень (CED).

Історія міжнародних відносин у галузі захисту прав людини почалася зі звичайного унормування прав людини у відповідних конвенціях, деклараціях, угодах, які, в першу чергу, містили зобов'язання для держав імплементувати запропонований каталог прав до національного законодавства та створити відповідні механізми захисту цих прав на національному рівні. Далі світова спільнота усвідомила необхідність створення органів та організацій, які були б по можливості відокремлені від держав, володіли власною визначеною компетенцією і в деяких випадках мали змогу застосовувати санкції навіть до держав у випадку, якщо суб'єктом порушення відповідного права виступає саме держава [23, с. 272].

Підписання Статуту ООН 26 червня 1945 року зробило права людини невід'ємною частиною міжнародного права. Згідно з Уставом, держави-члени ООН зобов'язалися проводити разом заходи, орієнтовані на захист прав людини в усьому світі. 10 грудня 1948 року Генеральна Асамблея прийняла та проголосила Загальну декларацію прав людини як завдання, до виконання якого повинні прагнути всі народи та держави [16]. Прийняття Загальної декларації прав людини було поштовхом до подальшої розробки міжнародних стандартів у галузі прав людини та створення механізмів міжнародного контролю. За останні п'ятдесят років лише під егідою ООН було укладено більше 60 угод по правам людини. Розвиток даного інституту сприяв розвитку та становленню інституту міжнародного захисту прав і свобод людини і громадянина.

На сьогодні у світі існує безліч як державних, так і недержавних органів та організацій, головним завданням яких є контроль за дотриманням порушених прав людини і громадянина. До них, зокрема, належать: Організація Об'єднаних Націй та її структурні підрозділи (наприклад, Комітет з прав людини, Комітет

по ліквідації дискримінації по відношенню до жінок, Міжнародний суд), Спостерігач за правами людини, Організація не представлених націй та народів, Міжнародний союз з прав людини, Лікарі за права людини, Комітет адвокатів з прав людини. На європейському континенті значну роль у заохоченні та захисті прав людини має Рада Європи та Організація по безпеці та співробітництву в Європі, а також Європейський суд з прав людини.

Так, згідно Аналізу статистичних даних за 2016 рік, розроблених та узагальнених Європейським судом з прав людини, статистичні дані за 2016 рік свідчать про більшу кількість розглянутих судом справ. Звернутися до Суду можна лише зі скаргами, предмет яких перебуває у сфері відповідальності суб'єкта владних повноважень (наприклад: парламенту, суду, прокуратури тощо) однієї з цих держав. Суд не розглядає заяви, спрямовані проти приватних осіб або недержавних інституцій [29]. У 2016 році було розглянуто 53500 заявок, що свідчить про загальне збільшення на 32% в порівнянні з 2015 роком з 40550 заявками та після двох років зниження [1, с. 4]. Також, в даному звіті зазначено, що Україна є державою з одним з найвищих показників стану "напруги" в сфері розгляду судом щодо дотримання прав людини і громадянина.

Узагальнюючи зміст основних нормативних актів міжнародних організацій із захисту прав людини, ми дійшли висновку, що у компетенцію міжнародних органів із захисту прав людини входить розгляд:

- 1) доповідей держав-учасниць договору про законодавчі, адміністративні та інші заходи, що приймаються ними для впровадження в життя зобов'язань, котрі містяться в договорі;
- 2) повідомлень держав-учасниць договору про те, що інша держава-учасниця не виконує своїх зобов'язань за даним договором;

3) індивідуальних петицій (скарг) від осіб, які стверджують, що якесь з їх прав, зафіксоване у відповідному договорі, було порушено, і котрі вичерпали усі внутрішньодержавні засоби правового захисту.

Процедура розгляду індивідуальних петицій взагалі однакова для більшості міжнародних правозахисних організацій. Отримавши повідомлення про порушення певною державою прав індивіда, передбачених у міжнародному договорі, організація повинна переконатися, що це ж питання не розглядається відповідно до іншої процедури міжнародного розгляду або врегулювання, а також що особа вичерпала всі доступні внутрішні засоби правового захисту (дане правило не діє, коли застосування таких засобів невинновано зтягується) [37, с. 23].

Рішення, які приймають зазначені організації за індивідуальними скаргами, мають рекомендаційний характер, тобто є юридично не обов'язковими. Проте, більшість держав виконують їх добровільно, відновлюють порушені права особистості і приводять своє законодавство і правозастосовчу практику у відповідність із міжнародно-правовими нормами. Слід зазначити, що в рамках певних міжнародно-правових угод засновуються універсальні і регіональні механізми контролю за дотриманням прав людини, що приводяться в дію відповідними міжнародними органами й організаціями.

Тобто, у світі існує чимало організацій та органів із захисту прав людини і громадянина, які діють як на локальному, так і на міжнародному рівнях. Провідну роль серед таких організацій займає ООН. Також до них належать: Спостерігач за правами людини, Організація не представлених націй та народів, Міжнародний союз з прав людини, Лікарі за права людини, Комітет адвокатів з прав людини тощо.

Основними їх завданням є контроль за дотриманням прав людини і громадянина, розроблення рекомендацій щодо їх запобігання та подолання

негативних наслідків, завданих протиправними діями як з боку певних осіб, так і певних держав.

Зміст поняття "забезпечення органами державної влади України конституційного права людини і громадянина на судовий захист" складає діяльність Верховної Ради України, Президента України, Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади, Конституційного Суду України та системи судів загальної юрисдикції, правоохоронних та контрольно-наглядових органів нашої держави, їхніх службових і посадових осіб щодо здійснення своїх функцій із використанням наданих їм законом повноважень з метою створення оптимальних умов для найбільш повної реалізації зазначеного суб'єктивного права, а в разі порушення – його відновлення та притягнення винних до юридичної відповідальності.

Таким чином, існуючу в Україні систему органів державної влади, що є важливою складовою механізму захисту прав і свобод людини і громадянина, можна охарактеризувати як досить розгалужену та структуровану. В Україні діє система захисту прав людини подібна до тієї, що існує у розвинутих демократичних країнах. Однак, на практиці досить часто постає питання щодо недостатньої ефективності діяльності окремих органів в зазначеній сфері та окремих проявів порушення цими ж органами прав людини і громадянина. Тому основним напрямком реформування механізму захисту прав людини і громадянина в Україні має стати не лише декларативне закріплення прав людини і громадянина як основної цінності, але й реформування та удосконалення існуючої системи органів, що покликані забезпечувати належний стан їх захисту.

Провідне місце у системі органів державної влади, що діють у сфері захисту прав людини, посідає Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування, правоохоронні органи, прокуратура України, інститут адвокатури.

Принципово новим засобом захисту прав людини є інститут омбудсмена – Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Він, розглядаючи звернення, відкриває провадження у справі про порушення прав і свобод людини, роз'яснює, які заходи має вжити особа, що подала звернення, направляє його до органу, у компетенції якого є розгляд цієї справи.

Однією з важливих складових механізму захисту прав людини і громадянина є той факт, що, після використання всіх національних засобів захисту своїх прав, є можливість звернутися до міжнародних судових установ або організацій, членом або учасницею яких є держава.

На сьогодні у світі існує чимало організацій та органів із захисту прав людини і громадянина, які діють як на локальному, так і на міжнародному рівнях. Провідну роль серед таких організацій займає ООН. Також до них належать: Спостерігач за правами людини, Організація не представлених націй та народів, Міжнародний союз з прав людини, Лікарі за права людини, Комітет адвокатів з прав людини тощо.

Основними їх завданням є контроль за дотриманням прав людини і громадянина, розроблення рекомендацій щодо їх запобігання та подолання негативних наслідків, завданих протиправними діями як з боку певних осіб, так і певних держав.

РОЗДІЛ 3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ ТА ГРОМАДЯНИНА ОРГАНАМИ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

3.1 Загрози та можливості функціонування системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина органами державної влади.

Реальний захист прав людини належить до найгостріших проблем української дійсності. Він є найважливішим завданням не тільки функціонування, а й існування української державності.

Дослідження національного законодавства свідчить, що в Україні прийнято досить демократичне законодавство у сфері прав і свобод людини, проте в умовах соціально-економічної і політичної кризи, падіння культури і моралі немає ефективних механізмів захисту цих прав, що призводить до їх масових і систематичних порушень, а іноді просто до неможливості їх реалізації. Саме тому для побудови в Україні демократичної правової держави суттєве значення має боротьба з правовим нігілізмом, з правовим інфантилізмом, феноменом переродження правосвідомості, який проявляється, насамперед, у злочинності.

Слід мати на увазі, що забезпечити дотримання прав людини в Україні можливо тільки за допомогою ефективного реформування системи влади та дотримання комплексного підходу до забезпечення прав людини як з боку держави, так і громадянського суспільства.

Варто зазначити, що проблема реальності прав, свобод і законних інтересів має не лише правовий аспект, але й пов'язана з економічним і політичним становищем суспільства, станом духовності і консолідованості.

На жаль, сьогодні є факти, які засвідчують, що державні бюрократичні структури не завжди зацікавлені у забезпеченні прав людини. Підтвердити такі

теоретичні положення можна прикладами із щорічної доповіді Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за різними категоріями. Пропонуємо згрупувати їх за наступними категоріями прав і свобод, які було порушено/не визнано.

1. Порушено право на отримання гарантованих державою виплат і допомог. За період 2018 року до Уповноваженого надійшло 905 повідомлень про порушення прав ВПО та мешканців тимчасово окупованих територій, з яких понад 60% від загальної кількості стосувалися припинення пенсійних виплат та інших видів грошової допомоги, що свідчить про системну проблему у забезпеченні прав цієї категорії осіб на соціальний захист.

2. Право на захист. Під час моніторингу якості здійснення права на судовий захист, спостерігачі звернули увагу на наявність недоліків у якості послуг адвокатів безоплатної правової допомоги. ЄСПЛ неодноразово констатував порушення права на захист у справах, в яких захисник формально був призначений, проте не здійснював ефективного захисту. Наприклад, у рішенні ЄСПЛ від 12 червня 2008 року у справі "Яременко проти України" як на підставу порушення п. 3 (с) ст. 6 Конвенції суд зазначив: "...той факт, що кожен із двох інших захисників, які представляли заявника, бачив його лише один раз і тільки під час допиту і до допиту ніхто з них із заявником не бачився, найімовірніше свідчить про символічний характер їхніх послуг".

3. Право людини на невтручання в особисте життя у зв'язку з обробкою персональних даних. Перевірка у 2018 році Центрів надання адміністративних послуг засвідчила, що у суб'єктів звернення при оформленні паспорта громадянина України для виїзду за кордон відбирається згода на обробку їх персональних даних, що не відповідає п.п. 2, 5 ч. 1 ст. 11 Закону України "Про захист персональних даних", оскільки згода на обробку персональних даних від суб'єктів звернення не вимагається [28]. Єдиним випадком, коли необхідно

отримувати згоду на обробку персональних даних (відцифрованих відбитків пальців рук), є оформлення паспорта громадянина України.

4. Порушення в сфері трудових прав. За даними Державної служби статистики України, заборгованість із виплати заробітної плати працівникам протягом року зросла на 276,7 мільйонів гривень (або на 11,7%) і станом на 1 січня 2019 року становила 2 645 мільярдів гривень. У структурі заборгованості з виплати заробітної плати на кінець 2018 року більшу частину боргу (1455,0 млн. грн.) мали економічно-активні підприємства (установи та організації), які вчасно не виплатили заробітну плату 90,5 тисячам своїх працівників. В 2018 році за даними Державної служби України з питань праці найбільшу кількість порушень в сфері порушення трудових відносин виявлено з питань: оплати праці - 18135 порушень; укладення та розірвання трудових договорів - 6 377 порушення; робочого часу та часу відпочинку - 4701 порушення; правил ведення трудових книжок - 3023 порушення [63]. Не зважаючи на зростання кількості порушень та збільшення сум заборгованостей, урядом не було вжито системних заходів з метою її подолання. Моніторинг Уповноваженого засвідчив, що, незважаючи на прогресуюче зростання заборгованості із заробітної плати, у 2018 році не відбулося жодного засідання Комісії з питань погашення заборгованості із заробітної плати, пенсій, стипендій та інших соціальних виплат.

5. Порушення в сфері права дитини на охорону здоров'я. У цій сфері було виявлено критичну ситуацію із забезпеченням лікарськими засобами та витратними матеріалами для онкохворих дітей, дітей, які хворіють на рідкісні захворювання, дітей, хворих на цукровий діабет тощо. Забезпечення належного захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні є важливим завданням держави і актуальним напрямом розвитку правової системи [4].

Питання дотримання прав людини сьогодні є не тільки політичною, але й геополітичною проблемою. Дії окремих політиків та політичних сил в Україні

та поза її межами варто оцінювати з погляду, чи сприяють вони правам людини, чи, навпаки, порушують їх або створюють їм загрозу. Ці оцінки правозахисників неминуче стають політичними. Проте, на відміну від політичних партій, правозахисні організації не ставлять перед собою завдання досягти влади і реалізувати свої політичні програми. Їхні цілі – підвищити повагу до прав людини, покращити умови для їх здійснення, убезпечити права людини від загроз їх порушення, захистити жертв порушень прав людини, зняти ці порушення, якщо це можливо, чи хоча б мінімізувати їхні наслідки, домогтися відшкодування нанесеної порушеннями шкоди.

Окупація Криму та воєнний конфлікт на Сході України мали наслідком найбільшу міграцію в Європі після II Світової війни. У 2015 році міграція ще посилилася, та станом на 28 грудня 2015 року було зареєстровано більш ніж 1,66 млн внутрішньо переміщених осіб за даними Міністерства соціальної політики в Україні. За різними оцінками ще близько півмільйона переселенців не були зареєстровані в державних органах з різних причин.

Дослідники відзначають, що в Україні в 2014 році з'явилися, а в 2015 році ще посилювалися екстраординарні порушення прав людини, яких раніше зовсім не було: насильницькі зникнення, свавільні затримання та тримання під вартою поза будь-якою правовою процедурою, катування, воєнні злочини. За даними місії Управління Верховного комісара ООН з прав людини на кінець жовтня 2015 року внаслідок збройного протистояння загинуло близько 8000 і було поранено понад 17 000 людей. Станом на 1 жовтня 2015 року за даними Служби безпеки України було звільнено 2763 особи, які перебували в місцях позбавлення волі самопроголошених ДНР та ЛНР. 16 січня 2016 р. прес-служба Служби безпеки України повідомила, що вдалося звільнити з полону 2998 осіб, ще 131 людина утримується в неволі, щодо подальшого звільнення якої, збереження її життя та здоров'я проводилися переговори. Також поступало багато повідомлень про катування полонених під час затримання і тримання під

вартою. Ці дії мають ознаки злочинів проти людяності та є кримінально караними як на національному, так і міжнародному рівнях [6].

На жаль, органи державної влади не документували ці злочини і навіть не опитували звільнених людей. Ці функції взяли на себе громадські правозахисні організації, насамперед Українська Гельсінська спілка з прав людини та Харківська правозахисна група, юристи яких спрямували до ЄСПЛ декілька сотень заяв про незаконні арешти, тримання під вартою та катування військовополонених і цивільних заручників [31]. Як відзначають правозахисники, рівень агресії та насильства в українському суспільстві зріс на сучасному етапі до нереальних показників що є прямо залежним з жорстокістю політичних баталій. Особливо катастрофічною є ситуація в правоохоронних органах, де актуальною залишається проблема застосування насилля працівниками стосовно затриманих осіб та осіб, які перебувають під вартою.

Слід звернути увагу і на діяльність державних органів під час світової пандемії, в умовах якої як ніколи актуально звернути увагу на забезпечення прав людини, захист найбільш вразливих соціальних груп, щоб нікого не залишити поза увагою. Як зазначила заступниця Постійної представниці Програми розвитку ООН в Україні Манал Фоуані: "COVID-19 став випробуванням на толерантність та повагу до прав людини, а також поглибив розрив з найбільш вразливими групами та став причиною спалаху домашнього насильства", – наголосила вона. "Українська Національна стратегія у сфері прав людини має відповісти на ці виклики, адже нікого не можна залишати поза увагою, та ніхто не має залишатися наодинці з проблемою" [5].

На нашу думку, схвалена у 2015 році Національна стратегія у сфері прав людини та відповідний п'ятирічний План дій для її реалізації повинні були б містити конкретні, реалістичні, вимірювані, релевантні положення та мати чіткі терміни для впровадження [61; 62]. Для цього необхідно ретельно проаналізувати досягнення та проблемні місця попереднього документу,

оскільки спостерігається регрес. У наступному Плані дій на 2020 – 2023 р [64]. особлива увага має бути приділена протидії дискримінації, захисту прав національних меншин та корінних народів, праву на охорону здоров'я, а також забезпеченню прав громадян України, які проживають на непідконтрольних Уряду України територіях .

Державному гарантуванню прав і свобод людини та громадянина слугує те, що їх регулювання відноситься до виключного відання України, а це покликано забезпечити єдиний правовий статус особи, котра проживає на території України. Основоположним принципом побудови правової системи взагалі та системи юридичних гарантій прав і свобод людини та громадянина має стати загальність захисту прав, свобод і законних інтересів усіма способами, які не суперечать законові, що виходить за межі суто юридичної практики. Як слушно зазначає О.В. Прешкіна, "через економічні проблеми держава фактично не спроможна забезпечити і гарантувати всім громадянам більшість проголошених у Конституції соціальних і економічних прав і свобод. Іншою, не менш важливою проблемою є недоліки в самому законодавстві: недостатньо розроблені юридичні механізми реалізації захисту тих чи інших прав і свобод, між ними існують певні внутрішні суперечності" [33].

Досвід та світова практика вказує на необхідність розвитку мережі інститутів громадянського суспільства у багатоманітності їх форм, розроблення основ їх взаємодії з органами державної влади та органами місцевого самоврядування. На базі їх взаємодії і передбачається реалізація та виконання прав людини у механізмі їх забезпечення.

Для встановлення основних тенденцій та стану у сфері забезпечення прав людини органами державної влади обов'язковим є моніторинг дотримання прав людини і громадянина., головною метою якого має стати покращення ситуації щодо забезпечення прав людини і громадянина.

До основних завдань моніторингу у сфері забезпечення прав людини слід віднести:

- активний, плановий збір та обробка по можливості вичерпних даних про стан прав людини в конкретній області з метою аналізу ситуації;
- порівняння фактичного стану з формально прийнятим у державі законодавством, нормами міжнародного права та дослідження практичного його дотримання в даній області;
- визначення причин порушень і пошук розумних рішень зміни ситуації;
- накопичення матеріалів, необхідних для подальшої діяльності у сфері забезпечення прав людини.

Процес моніторингу у сфері забезпечення прав людини здійснюється:

- державними органами влади;
- громадськими організаціями;
- засобами масової інформації;
- міжнародними організаціями.

Державні органи влади мають юридичні, економічні можливості проводити моніторинг стану забезпечення прав людини. У якості альтернативи, вони можуть надавати таке завдання неурядовим правозахисним організаціям, науковим установам, інститутам громадянського суспільства, тощо.

Таким чином, на основі здійсненого аналізу чинної в Україні системи гарантій прав і свобод особи можна дійти висновку про практично необмежене коло засобів захисту прав і свобод людини і громадянина з боку держави та інституцій громадянського суспільства, однак існує проблема незадовільної гарантованості практичної реалізації охорони і захисту окремих прав та свобод особи. Насамперед, це стосується соціально-економічних прав і свобод, закріплених і гарантованих чинною Конституцією України. Слід констатувати, що поки вони фактично мають більше декларативний, ніж реальний характер,

переважно проголошені, аніж гарантовані. Важливою причиною наявних проблем у галузі реалізації прав і свобод є те, що юридичні норми, які стосуються прав і свобод особи, об'єктивно не відповідають фактичним соціальним можливостям, які вони опосередковують.

3.2 Пропозиції з удосконалення системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина органами державної влади.

Сучасне українське суспільство переживає етап глибокого усвідомлення прав і свобод людини. Поступова зміна ідеології прав стає більш загальноновизнаною та затребуваною у державному і суспільному житті. Під кутом зору даної ідеології відбувається переоцінка поглядів щодо форм та способів захисту законних прав та інтересів людини і громадянина.

Забезпечення прав і свобод людини та громадянина органами державної влади є складним і багатогранним явищем, що включає в себе не тільки діяльність відповідних органів, а й активну діяльність самої особи. Визначаючи інституційну модель реалізації правових приписів, яка закріплює права людини, держава першочергово передбачає можливість безпосереднього їх використання самим суб'єктом прав.

Основними напрямками вдосконалення системи забезпечення прав і свобод людини та громадянина можуть стати наступні:

- 1) утвердження демократії та демократичних цінностей, закріплення прав людини та громадянина, які трансформуються чи виникають у зв'язку із постійними змінами в структурі суспільства;

2) розроблення та забезпечення практичного механізму захисту та дотримання прав людини та відповідний перехід від декларативного характеру прав і свобод до реальних можливостей та гарантій їх здійснення;

3) чіткий розподіл функціональних обов'язків і сфери впливу органів державної влади в системі захисту прав людини і громадянина задля уникнення дублювання повноважень, а отже нерівномірного забезпечення захисту прав відповідних категорій населення;

4) планомірна та виважена діяльність щодо подолання корупції і злочинності;

5) активний та систематичний розвиток загальнодержавних і регіональних програм з розвитку правосвідомості населення, поглиблення знання про основні права і свободи людини та способи їх захисту;

6) здійснення заходів по подоланню та недопущенню міжнародних конфліктів;

7) налагодження ефективного механізму взаємодії національних та міждержавних правових систем для уніфікації правових та інституційних механізмів захисту прав людини і громадянина, а також сприяння зближенню, адаптації та ефективному функціонуванню в межах єдиного правового простору.

Одним із першочергових напрямів вдосконалення стану забезпечення прав і свобод людини і громадянина є підвищення рівня правової культури громадян, представників всіх рівнів влади, актуально в нинішній ситуації, коли держава реформує систему надання соціальних послуг населенню.

Саме тому важливим є викладання культури прав людини, методів їх забезпечення та захисту, які мають здійснювати заклади усіх рівнів освіти, для поширення правових знань на всіх без винятку людей, які проживають у країні. Подолання правового нігілізму залежить, насамперед, від знань, від засвоєння знань про права і свободи людини і громадянина, як важливого елемента

правової культури. Ці знання покращать не лише освіту людей, але й сприятимуть прищепленню позитивних уявлень про права людини як необхідну умову свободи та рівності, та стануть наступним щаблем у вдосконаленні громадянського суспільства, утвердження верховенства права, в якому права людини та громадянина свободи є не лише декларативною, але й реально найвищою цінністю.

В системі захисту прав людини і громадянина важливе місце посідає судовий захист. Проте, існує необхідність вдосконалення та реформування судової системи у зв'язку із низькою суспільною довірою до вітчизняних судів. За результатами дослідження громадської думки, виконаного соціологічною службою Центру Разумкова спільно з Фондом “Демократичні ініціативи” ім. І. Кучеріва, судам довіряють лише близько 25 % громадян України. Суспільна підтримка діяльності судів з початку 2011 року і до сьогодні тримається на доволі низькому рівні – лише близько 6% громадян повністю підтримують діяльність вітчизняних судів.

З метою підвищення доступності правосуддя для громадян та його ефективності необхідно наступне:

- забезпечення державою можливості отримання безкоштовної консультації правозахисників у державних юридичних установах;
- збільшення можливостей досудового врегулювання спорів та альтернативних способів (медіація, наприклад);
- запровадження недержавних судових органів – приватних судів або судів, утворених органами місцевого самоврядування;
- спрощення механізму судочинства, насамперед, у нескладних спрах та щодо дрібних правопорушень;
- зведення до мінімуму особистого спілкування сторін у справі з суддями і працівниками апарату суду та запровадження електронного обміну інформацією сторін і суду на всіх етапах судочинства;

- розширення мережі місцевих судів і збільшення чисельності їх суддів;
- покращення умов перебування громадян у приміщеннях судів і проведення судових засідань;
- проведення більш активної право просвітницької та право виховної роботи серед населення [8] тощо.

Зважаючи на складні економічні та політичні події в Україні, необхідною умовою забезпечення належного рівня прав і свобод людини і громадянина державними органами є також безперервність функціонування Конституційного Суду, судів загальної юрисдикції, органів внутрішніх справ, прокуратури та інших органів, які забезпечують захист прав і свобод людини.

Особливою категорією осіб, права яких досить часто порушуються з боку державних установ, є особи, засуджені до обмеження та позбавлення волі. На основі аналізу діяльності установ виконання покарань та звернень із скаргами про порушення прав та свобод з боку цих органів, Міністерству внутрішніх справ України, яке очолює цю систему органів, було б доцільно:

1. Розробити та забезпечити прийняття нормативно-правових актів згідно із актами реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, наданими за результатами моніторингових візитів національного превентивного механізму.

2. Забезпечити ефективний внутрішній контроль за дотриманням прав людини в місцях позбавлення чи обмеження волі.

3. Забезпечити повноцінне фінансування утримання та забезпечення діяльності органів та установ, в яких утримуються особи.

4. Здійснювати повний і своєчасний розгляд звернень громадян про порушення їхніх прав підпорядкованими органами та установами.

5. Вдосконалити порядок організації надання медичної допомоги засудженим до позбавлення волі та взаємодії закладів Державної кримінально-

виконавчої служби України із закладами охорони здоров'я з питань надання медичної допомоги особам, узятим під варту, стосовно спрощення процедури передачі ліків та медичних матеріалів засудженим від родичів та інших близьких осіб.

Необхідною умовою захисту, відновлення порушених прав є належний стан розслідування їх порушень. Тому Генеральній прокуратурі України, в свою чергу, необхідно було б забезпечити належний нагляд за досудовими розслідуваннями. Це важливо, аби забезпечити ефективне, своєчасне і повне розслідування фактів порушення прав громадян в місцях позбавлення та обмеження свободи, особливо у випадках, коли жорстоке, нелюдське або таке, що принижує гідність, поводження або покарання вчиняється посадовими особами таких органів (установ, закладів).

Як відмічають Н. В. Пильгун, О. Ю. Вінічук: "Україна, фактично, вийшла на перше місце в Європейському суді з прав людини (випередивши навіть Російську Федерацію) за кількістю справ з тривалості розслідування, судового розгляду і невиконання судових рішень в державі" [65].

Необхідно відмітити і значення міжнародних інституцій із захисту прав людини та їх впливу на національні установи. Так, звернення до Європейського суду з прав людини повинно бути допоміжним елементом правового захисту, а особа має право подати до нього скаргу, лише використавши всі доступні внутрішньодержавні засоби правового захисту. Тобто, світова спільнота передбачає, що держави систематично удосконалюють свою правозахисну систему та будують її у відповідності з загальновизнаними нормами міжнародного права і стандартами у сфері прав і свобод людини. Проте, наразі, Україна є одним із лідерів за кількістю заяв, що надходять до ЄСПЛ, що має стати серйозним сигналом для органів державної влади про те, що механізм захисту прав людини в Україні потребує істотного вдосконалення.

Аналіз практики звернень до ЄСПЛ свідчить і про низький рівень правової культури і правове виховання носіїв прав людини і їх захисників, у тому числі державних органів, оскільки більшість звернень були від представників політичної еліти: народних депутатів України, лідерів політичних партій, колишніх міністрів тощо. Однак, майже 95 % від усіх звернень щодо порушень прав людини в Україні були визнані неприйнятними через недотримання положень Європейської конвенції з прав людини та основоположних свобод та процедури подання та розгляду звернень до ЄСПЛ.

Саме тому перспективним напрямком, на нашу думку, стане постійний та систематичний обмін досвідом та кращими практиками підготовки кадрів державних органів, які забезпечують захист прав і свобод людини і громадянина, починаючи із навчання у навчальних закладах різних країн, та включаючи як організаційні, так і змістовні компоненти задля того, щоби практика співпадала зі змістом реформ та стратегії входження України в європейський простір ніякою мірою не перешкоджала їх здійсненню.

До того ж важливим є введення роз'яснювальних документів (допоміжних) відповідних органів державної влади задля уникнення різного тлумачення існуючих правових норм, а, отже, і порушення чи невизнання прав людини і громадянина. На наш погляд, вирішення цього питання належить до компетенції саме центральних органів виконавчої влади, насамперед міністерства, шляхом посилення нормотворчої діяльності. Така діяльність повинна мати системний характер, в результаті якої буде створено якісну та стабільну систему нормативно-правових актів, в якій провідне місце належить безпосередньо закону.

Перспективним, на нашу думку, є перехід до стратегічного планування, що включає розробку програм, прогнозів забезпечення прав і свобод людини та громадянина, комплекс заходів щодо досягнення високого рівня безпеки, соціальної стабільності і якості життя населення, а також їх методичне

забезпечення. Це забезпечить стабільний і поступальний розвиток механізму забезпечення конституційних прав і свобод людини та громадянина на довгострокову перспективу.

Чітке планування та дотримання стратегії розвитку забезпечення прав і свобод людини і громадянина повинне враховувати і потребу в гармонізації національної та глобальної економік. Як слушно визначає Б. І. Старуха, "держава повинна розробити таку стратегію входження України у європейську та світову спільноту, яка має ґрунтуватися на поєднанні принципів відкритості економіки з захистом внутрішнього ринку, аналізі державних, регіональних і галузевих концепцій та програм соціально-економічного розвитку у співставленні з загальною ситуацією на світовому ринку й перспективами інтеграції України у світову економіку, узгодженні норм законодавства України з міжнародними нормами та правилами та розробленні законопроектів щодо їх максимальної інтеграції" [66, с. 149].

Отже, враховуючи стрімке входження України в європейське співтовариство, та задля забезпечення гармонізації національної та глобальної економіки, держава повинна розробити стратегію ефективного захисту прав людини незалежно від місця її перебування, яка має ґрунтуватися на поєднанні принципів відкритості економіки з захистом внутрішнього ринку, аналізі державних, регіональних і галузевих концепцій та програм соціально-економічного розвитку у співставленні з загальною ситуацією на світовому ринку й перспективами інтеграції України у світову економіку, узгодженні норм законодавства України з міжнародними нормами та правилами та розробленні законопроектів щодо їх максимальної інтеграції.

Особливо важливим у досягненні цього стане аналіз чинного законодавства й законопроектів на відповідність стратегічним і тактичним цілям інтеграції України у світове співтовариство, аналіз позитивного чи негативного впливу запровадження в Україні міжнародних норм, визначення

умов, пріоритетів та термінів запровадження міжнародних норм у вітчизняне правове поле.

Органи державної влади України та їх посадові і службові особи мають формувати такі соціально-психологічні, соціально-політичні та правові умови, які будуть сприяти ефективному здійсненню соціально-правових реформ, в тому числі і у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина.

ВИСНОВКИ

Досліджуючи особливості забезпечення прав і свобод людини та громадянина в правозастосовній практиці державних органів України, ми дійшли наступних висновків.

Серед науковців не існує єдиного визначення поняття, особливостей та функцій прав людини і громадянина. Підсумовуючи окремі положення та загальні тенденції правової науки, можна зробити висновок, що права людини є природними можливостями індивіда, спрямованими на забезпечення необхідних умов його життя, які особа отримує в силу свого народження. Достатньо близьким за значенням, проте, не тотожним йому, є поняття прав громадянина.

Права громадянина можна визначити як можливості особи, які визначають міру свободи суб'єкта та виникають і реалізуються через постійний політико-правовий зв'язок з певною державою, нормативно-правові акти якої і закріплюють їх поняття, обсяг здійснення, гарантії та способи захисту.

Система прав людини і громадянина є досить розгалуженою, тому їх класифікація може здійснюватися за різними критеріями.

Так, права людини і громадянина можна поділити на такі групи:

- індивідуальні права (право на життя, свободу та безпеку особи; приватність та свобода пересування; право власності на майно; свобода думки, совісті та релігійних переконань та практик; заборона рабства, катувань та жорстокого або такого, що принижує гідність покарання);
- колективні (самовизначення та захист культур меншин);
- громадянські права (право на рівне визнання перед законом та рівний захист закону; ефективний юридичний засіб від порушення прав;

неупереджене слухання та судовий розгляд; презумпція невинуватості; та заборона свавільного арешту);

– політичні права (свобода вираження поглядів, зібрань та об'єднань; право брати участь в управлінні державою; періодичні та змістовні вибори із загальним і рівним виборчим правом);

– економічні та соціальні права (належний рівень життя; вільний вибір роботи; захист від безробіття; гідний рівень заробітної плати; право створювати профспілки та вступати до них; встановлення нормувань праці; безкоштовна початкова освіта; соціальна безпека).

Також можна відокремити три покоління (фази) філософії прав людини: перший рівень або "покоління" складається з громадянських та політичних прав, які включають свободу від дискримінації; свобода від рабства; свобода від катувань та жорстокого, нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження; свобода від свавільного арешту та затримання; право на справедливий та публічний суд; свобода думки, совісті та релігії; свобода думки та вираження поглядів; та право брати участь у владі через вільні вибори.

Друге покоління прав розширює в першу чергу політичну спрямованість попередніх поглядів, включаючи економічні, соціальні та культурні права. Вони включають право на соціальне забезпечення; право на працю; право на рівень життя, відповідний здоров'ю та добробуту себе та сім'ї, і право на освіту.

Третє покоління "солідарних прав" включають право на політичне, економічне, соціальне та культурне самовизначення; право на економічний та соціальний розвиток; і право брати участь у спільній спадщині людства та користуватися нею.

Всі ці права та свободи перебувають у певній системі та є рівнозначними, що виключає можливість визнання пріоритету однієї групи прав над іншими, а саме наявність їх єдності є запорукою верховенства інтересів особи над інтересами держави та демократичності суспільства.

Важливою складовою інституту прав людини і громадянина є гарантії їх забезпечення, яку можна визначити як систему умов, засобів та способів забезпечення можливостей для реалізації цих прав та яку вживають, зазвичай, для визначення гарантій у широкому розумінні цього терміну. За своїм змістом і видами гарантії прав і свобод особи поділяються на загальні та спеціальні. До першої групи належать економічні, політичні, соціальні, ідеологічні та культурні гарантії, а до другої – правові гарантії прав і свобод особи. Центральними є саме правові гарантії, тобто ті правові умови, засоби та способи визначають процедуру реалізації прав і свобод людини та громадянина у спосіб та формі, що закріплені національним законодавством держави й актами міжнародного права. Проте, гарантування практичної реалізації прав і свобод людини в українському правовому полі ще перебуває на досить низькому — не лише правовому, але й загальнокультурному, світоглядному — рівнях.

Складовою механізму забезпечення основних прав і свобод людини і громадянина є органи державної влади. Вони є складовою частиною державного апарату та являють собою систему органів та осіб, які наділяються певними правами та обов'язками щодо реалізації державної влади.

Варто наголосити на тому, що в сучасній правовій літературі та законодавстві України поняття "орган державної влади", "орган держави", "державний орган" здебільшого вживаються як синоніми.

Проведене нами дослідження дає підстави зробити висновок, що орган державної влади - це організаційно-відокремлена та відносно автономна складова частина державного апарату України, яка становить собою колективний або одноособовий орган – державні службовці, – заснований у встановленому законом порядку для виконання завдань та функцій держави, наділений з цією метою відповідними державно-владними повноваженнями, які реалізуються у визначених законом правових та організаційних формах.

Саме тому важливо, на нашу думку, є законодавче закріплення поняття органу державної влади, оскільки правильне розуміння поняття органу державної влади і його відмежування від інших суб'єктів має як теоретичне, так і практичне значення для виконання ними своїх повноважень та забезпечення прав людини і громадянина.

Створені державою органи мають своєю ціллю покликаних захищати права, а також сприяти їх реальній реалізації. До них можна віднести судові й правоохоронні органи, парламентські структури, інститут омбудсмена (уповноваженого з прав людини) та інші, а очолює цю систему органів Президент України, який, відповідно до Конституції України, виступає гарантом державного суверенітету, територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина.

Систему органів державної влади, які забезпечують права і свободи людини і громадянина, можна охарактеризувати як досить розгалужену та структуровану.

Дослідження зарубіжного досвіду дає змогу зробити висновок, що в українська система захисту прав людини подібна до тієї, що існує у розвинутих демократичних країнах.

Провідне місце у системі органів державної влади, що діють у сфері захисту прав людини, посідає Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, органи місцевого самоврядування, правоохоронні органи, прокуратура України, інститут адвокатури.

Принципово новим засобом захисту прав людини є інститут омбудсмена – Уповноваженого Верховної Ради з прав людини. Він, розглядаючи звернення, відкриває провадження у справі про порушення прав і свобод людини, роз'яснює, які заходи має вжити особа, що подала звернення, направляє його до органу, у компетенції якого є розгляд цієї справи.

Однією з важливих складових механізму захисту прав людини і громадянина є той факт, що після використання всіх національних засобів захисту своїх прав, є можливість звернутися до міжнародних судових установ або організацій, членом або учасницею яких є держава.

Проте на практиці досить часто постає питання щодо недостатньої ефективності діяльності окремих органів в зазначеній сфері та окремих проявів порушення цими ж органами прав людини і громадянина.

Саме тому основним напрямком реформування механізму захисту прав людини і громадянина в Україні має стати не лише декларативне закріплення прав людини і громадянина як основної цінності, але й реформування та удосконалення існуючої системи органів, що покликані забезпечувати належний стан їх захисту.

На сьогодні у світі існує чимало організацій та органів із захисту прав людини і громадянина, які діють як на локальному, так і на міжнародному рівнях. Провідну роль серед таких організацій займає ООН. Також до них належать: Спостерігач за правами людини, Організація не представлених націй та народів, Міжнародний союз з прав людини, Лікарі за права людини, Комітет адвокатів з прав людини тощо. Основними їх завданням є контроль за дотриманням прав людини і громадянина, розроблення рекомендацій щодо їх запобігання та подолання негативних наслідків, завданих протиправними діями як з боку певних осіб, так і певних держав.

На основі здійсненого аналізу чинної в Україні системи гарантій прав і свобод особи можна дійти висновку про практично необмежене коло засобів захисту прав і свобод людини і громадянина з боку держави та інституцій громадянського суспільства, однак існує проблема незадовільної гарантованості практичної реалізації охорони і захисту окремих прав та свобод особи. Насамперед, це стосується соціально-економічних прав і свобод, закріплених і гарантованих чинною Конституцією України. Слід констатувати, що поки вони

фактично мають більше декларативний, ніж реальний характер, переважно проголошені, аніж гарантовані. Важливою причиною наявних проблем у галузі реалізації прав і свобод є те, що юридичні норми, які стосуються прав і свобод особи, об'єктивно не відповідають фактичним соціальним можливостям, які вони опосередковують.

Враховуючи стрімке входження України в європейське співтовариство та задля забезпечення гармонізації національної та глобальної економіки держава повинна розробити стратегію ефективного захисту прав людини незалежно від місця її перебування, яка має ґрунтуватися на поєднанні принципів відкритості економіки з захистом внутрішнього ринку, аналізі державних, регіональних і галузевих концепцій та програм соціально-економічного розвитку у співставленні з загальною ситуацією на світовому ринку й перспективами інтеграції України у світову економіку, узгодженні норм законодавства України з міжнародними нормами та правилами та розробленні законопроектів щодо їх максимальної інтеграції.

Особливо важливим у досягненні цього стане аналіз чинного законодавства й законопроектів на відповідність стратегічним і тактичним цілям інтеграції України у світове співтовариство, аналіз позитивного чи негативного впливу запровадження в Україні міжнародних норм, визначення умов, пріоритетів та термінів запровадження міжнародних норм у вітчизняне правове поле. Органи державної влади України та їх посадові і службові особи мають формувати такі соціально-психологічні, соціально-політичні та правові умови, які будуть сприяти ефективному здійсненню соціально-правових реформ, в тому числі і у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Analysis of statistics 2016: European Court of Human Rights – 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Stats_analysis_2016_ENG.pdf.
2. Аналітичний огляд права на свободу та особисту недоторканість в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/articles/analitichnyj-ohlyad-prava-na-svobodu-ta-osobystu-nedotorkanist-v-ukrajini>
3. Реалізація прав і свобод людини та громадянина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9327>
4. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан додержання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні за 2018 рік/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://proliska.org/shhorichna-dopovid-upovnovazhenogo-verhovnoi-radi-ukraini-z-prav-ljudini-pro-stan-doderzhannya-ta-zahistu-prav-i-svobod-ljudini-i-gromadyanina-v-ukraini-za-2018-rik>
5. Відбулося публічне онлайн обговорення стану реалізації Національної стратегії у сфері прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ua.undp.org/content/ukraine/uk/home/presscenter/pressreleases/2020/public-forum-convenes-online-to-discuss-ukraines-progress-with-h.html>
6. Правозахисники проаналізували дотримання прав людини в 2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zib.com.ua/ua/121687-pravozahisniki-proanalizuvali-dotrimannya-prav-lyudini-v-ukr.html>

7. Статистика. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/applicant/statistics/>
8. Актуальні питання діяльності суду щодо захисту прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zib.com.ua/ua/print/61529-aktualni_pitannya_diyalnosti_sudu_schodo_zahistu_prav_lyudin.html
9. Бакірова І. О. Державно-правовий механізм забезпечення конституційного права людини і громадянина на судовий захист та місце органів юстиції України у здійсненні правосуддя / І. О. Бакірова [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://minjust.gov.ua/m/str_9254
10. Бігун В. С. Судове право розуміння у механізмі забезпечення прав людини. / С. В. Бігун [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bihun.in.ua/jushits/jurhit/article/632>
11. Бущенко А. Тактика захисту права на свободу в межах кримінального процесу. Посібник для адвокатів / Харківська правозахисна група. – Харків : Права людини. 2011. – 36 с.
12. Волинка К. Г. Механізм забезпечення прав і свобод особи: питання теорії і практики: Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. – К., 2000. – 16 с.
13. Горбаль В. М. Права людини: поняття, сутність та структура / В. М. Горбаль // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. - 2001. - № 13. - С. 113-120.
14. Демидов И.Ф. Проблема прав человека в российском уголовном процессе (Концептуальные положения). - М.: НИИ Проблем укрепления законности и правопорядка, 1995. – 196 с.
15. Еволюція прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.coe.int/uk/web/compass/the-evolution-of-human-rights>

16. Загальна декларація прав людини від 10.12.1948. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.
17. Інститут омбудсмена [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ombudsman.gov.ua/ua/page/secretariat/history/institute/>.
18. Ковінько Д. В. Історія ідей та основні етапи розвитку прав людини / Ковінько Д.В. // Адміністративне право і процес. – 2012 – № 2 (2). – С. 109 – 115.
19. Конституція України : наук.-практ. комент. / [О.Ф. Андрійко та ін. ; редкол. : В.Я. Тацій (голова) та ін.] ; Нац. акад. прав. наук України. – 2-е вид., переробл. і доповн. – Харків : Право, 2011. – 1126 с.
20. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України . - 1996. - № 30. - Ст. 141
21. Корнієнко П. С. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини як спеціалізований правозахисний орган Української держави / П. С.Корнієнко // Часопис Київського університету права. - 2014. - № 2. - С. 74-77.
22. Кравченко В.В. Конституційне право України : навч. посіб. / В.В. Кравченко. – 6-те вид., виправ та допов. – К. : Атіка, 2008. – 590 с.
23. Мороз С. П. Теоретико-методологічні підходи дослідження проблеми прав людини у політико-правовій думці України / С.П. Мороз // Держава та регіони. – 2004 - № 1. – С. 47 – 52.
24. Нова Конституція України: Огляд, коментарі і текст Основного Закону / За ред. В. Ф. Погорілка. – К.: Правова держава, 1997. – 156 с.
25. Олійник А. Ю. Теорія держави і права : навч. посіб. / А. Ю. Олійник, С. Д. Гусарєв, О. Л. Слюсаренко. – К. : Юрінком Інтер, 2001. – 176 с.
26. Основи держави і права України: Підручник / За ред. В. Л. Ортинського, В. К. Грищука, М. А. Мацька. — К.: Знання, 2008. — 583 с.

27. Про захист персональних даних: Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17#Text>.

28. Порядок звернення до Європейського суду з прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.minjust.gov.ua/12704>.

29. Права і свободи людини і громадянина, гарантовані Конституцією України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.just.gov.ua/content/429/>.

30. Права людини в Україні 2015. /Доповіді правозахисних організацій// – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://helsinki.org.ua/wp-content/uploads/2016/02/Ukraine-HumanRight-Report-2015.pdf>

31. Права та свободи людини і громадянина в Україні / В. Ф. Погорілко, В. В. Головченко, М. І. Сірий. – К.: Ін Юре, 1997. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://radnuk.info/pidrychnuku/35-gosp-pravo/21527-----_2-----_.html

32. Приєшкіна О. В. Забезпечення прав людини в Україні: стан та перспекти. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12528/Priieshkina_Zabezpechennia_prav_liudyny.pdf

33. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII. [Електронний ресурс] // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

34. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23.12.1997 р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України . – 1998 - № 20. - Ст.99.

35. Пробко І. Б. Поняття та класифікація конституційних прав, свобод і обов'язків людини та громадянина, гарантії їх реалізації / І. Б. Пробко // Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. - 2013. - № 11. - С. 86-89.

36. Рабінович П. М. Міжнародні стандарти прав людини: властивості, загальне поняття, класифікація / П. М. Рабінович // Вісник Національної академії правових наук України. - 2016. - № 1. - С. 19-29.
37. Рабінович П. М. Права людини і громадянина: навч. посіб. / П. М. Рабінович, М. І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.
38. Система захисту прав і свобод людини в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://bookwu.net/book_osnovy-demokratii_799/38_1.4.-sistema-zahistu-prav-i-svobod-lyudini-v-ukrani.
39. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: Підручник / О.Ф. Скакун. - Правова єдність, 2010. - 525 с.
40. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: Підручник. / О.Ф. Скакун. Харків: Консум, 2004. - 656 с.
41. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: Нав чальний посібник. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.
42. Сульженко Ю. О. Поняття та система економічних прав та свобод людини і громадянина в Україні / Ю. О. Сульженко // Юридична наука. - 2011. - № 3. - С. 14-21.
43. Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / О. В. Зайчук [та ін.] ; ред. О. В. Зайчук, Н. М. Оніщенко. - К. : Юрінком Інтер, 2008. - 688 с
44. Толкачев К. Б. Методологические и правовые основания личных и конституционных прав и свобод человека и гражданина и участие в их защите органов внутренних дел: Монография. – С. — Пб., 1997. – 175 с.
45. Фарбер И.Е. Права человека, гражданина и лица в социалистическом обществе // Правоведение. – № 1. – 1967. – С. 39-47
46. Фрицький О. Ф. Конституційне право України: Підручник. – К.: Юрінком Інтер, 2003. – 536 с.

47. Хмелевська Н. А. Історико-філософський огляд понять "право", "природні права" та "права людини" / Н. А. Хмелевська // Гуманітарний часопис. - 2011. - № 3. - С. 82-90

48. Цвік М. В. Загальна теорія держави і права : підручник [для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів освіти] / [М. В. Цвік, В. Д. Ткаченко, Л. Л. Богачова, О. В. Петришин, С. М. Олейников] ; М. В. Цвік (ред.). – Х. : Право, 2002. - 432 с.,

49. Цебенко С. Б. Поняття прав людини: підходи до розуміння / С. Б. Цебенко // Науковий вісник Львівської комерційної академії. Серія : Юридична. - 2015. - Вип. 2. - С. 91-98

50. Чуйко З. Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України / З. Д. Чуйко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. - № 8. – С. 81-89

51. Чуйко З. Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України / З. Д. Чуйко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. - № 8. – С. 81-89

52. Шматова Ю. О. Порівняльна характеристика прав особи та громадянина / Ю.О. Шматова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_PNW_2010/Pravo/59158.doc.htm

53. Шукліна Н.Г. Конституційно-правове регулювання прав і свобод людини і громадянина в Україні (питання теорії і практики) : монографія. – К. Центр навчальної літератури, 2005. – 424 с.

54. Дмитречко В. М. Класифікація прав і свобод людини і громадянина / В. М. Дмитречко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://mukolai.vjst.at.ua/news/klasifikacija_prav_i_svobod_ljudini_i_gromadjanina/2012-04-17-186

55. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтерпретації вихідних конституційних положень). – Харків: Право, 1997.

56. Витрук Н. В. О юридических средствах обеспечения реализации и охраны прав советских граждан // Изв. вузов. Правоведение. – 1964. – № 4. – С. 29-38

57. Стеценко С. Г. Адміністративне право України: Нав чальний посібник. – К.: Атіка, 2007. – 624 с.

58. Сухорукова А. Трансформація сучасного поняття «державні органи влади» [Електронний ресурс] / А. Сухорукова // Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї. – Київ ; Миколаїв : Вид-во МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – Вип. 13. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/ukrpolituk/3/29.pdf>.

59. Наливайко Л.Р. Державний лад України: теоретико-правова модель / Л.Р. Наливайко. – Харків : Право, 2009. – 596 с.

60. Національна стратегію у сфері прав людини. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/m/natsionalna-strategiya-u-sferi-prav-lyudini-6757>.

61. План дій з реалізації національної стратегії у сфері прав людини на період до 2020 року – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://minjust.gov.ua/m/plan-diy-z-realizatsii-natsionalnoi-strategii-u-sferi-prav-lyudini-na-period-do-2020-roku-6760>.

62. Публічний звіт голови Державної служби України з питань праці за 2018 рік. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dsp.gov.ua/wp-content/uploads/2019/02/prezentacija-derzhpraci1222.pdf>.

63. Розробка плану дій з реалізації національної стратегії у сфері прав людини на період до 2023 року. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<https://minjust.gov.ua/m/rozrobka-planu-diy-z-realizatsii-natsionalnoi-strategii-u-sferi-prav-lyudini-na-period-do-2023-roku-6764>

64. Проблеми реалізації та захисту прав і свобод людини та громадянина в Україні / Н. В. Пильгун, О. Ю. Вінічук // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2018. – № 1(17) : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lj.oa.edu.ua/articles/2018/n1/18pnvhvu.pdf>

65. Стахура Б. І. Роль органів державної влади у забезпеченні прав людини і громадянина в демократичному суспільстві: теоретико-правовий вимір : Автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.01 / Львівський державний університет внутрішніх справ - Львів, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://lpnu.ua/sites/default/files/dissertation/2016/3011/dysertaciya_na_zdobuttya_na_ukovogo_stupenya_kandydata_yurydychnyh_nauk_stahura_b.i.pdf

66. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 № 1697-VII. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#doc_info

67. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-XII. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12#Text>.

68. Наливайко Л.Р. Державний лад України: теоретико-правова модель / Л.Р. Наливайко. – Харків : Право, 2009. – 596 с.

69. Литвиненко І. Л. Міжнародно-правові механізми захисту прав людини / І. Л. Литвиненко // Університетські наукові записки. - 2005. - № 4. - С. 271-279.

70. Публічне урядування, права людини і демократія: регіональний зріз євроінтеграції: монографія / [Т.О. Карабін, Я.В. Лазур, М.В. Менджул, Трачук

П.А. та ін.]; за заг. ред. М.В. Савчина. – Ужгород: вид-во УжНУ «Говерла», 2015. – 320 с.

71. Чуйко З.Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України / З.Д. Чуйко // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – №8. – С. 85